

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra veřejné správy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Veřejný ochránce práv v České republice

Předkládá: Bc. Nicole Pravdová

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Petr Triner

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Nicole PRAVDOVÁ**
Osobní číslo: **R19N0044P**
Studijní program: **N0421A220001 Veřejná správa**
Studijní obor: **Veřejná správa**
Téma práce: **Veřejný ochránce práv v České republice**
Zadávající katedra: **Katedra veřejné správy**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Vznik a obecné vymezení instituce ombudsmana
3. Vznik instituce veřejného ochránce práv v České republice
4. Zákon o Veřejném ochránci práv
5. Antidiskriminační zákon
6. Činnosti veřejného ochránce práv
7. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz zvláštní seznam

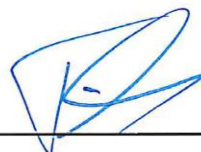
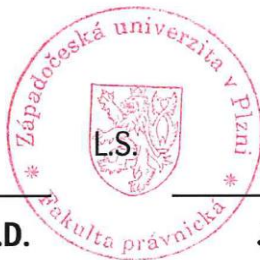
Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Petr Triner**
Katedra veřejné správy

Datum zadání diplomové práce: **29. března 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. Petra HRUBÁ SMRŽOVÁ, Ph.D. (v.z.)

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. Tomáš Louda, CSc.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Veřejný ochránce práv v České republice“ zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

Plzeň, březen 2021

.....

Bc. Nicole Pravdová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce JUDr. Petru Trinerovi za cenné rady, vstřícnost a odborné vedení.

Obsah

Úvod.....	8
1 Vznik a obecné vymezení instituce ombudsmana	11
1.1 Historický vývoj instituce ombudsmana	11
1.2 Pojem ombudsman.....	11
1.3 Klasifikace instituce ombudsmana	13
1.4 Evropský ombudsman	16
2 Vznik instituce veřejného ochránce práv v České republice	20
2.1 Vznik a vývoj veřejného ochránce práv v ČR	20
2.2 Veřejní ochránci práv v České republice.....	24
2.3 Současný český ombudsman a jeho zástupce.....	25
2.3.1 JUDr. Stanislav Křeček	25
2.3.2 Mgr. Monika Šimůnková	28
3 Zákon o Veřejném ochránci práv	32
3.1 Obecná ustanovení.....	34
3.1.1 Působnost ombudsmana	34
3.1.2 Volba veřejného ochránce práv, funkční období a zástupce	41
3.1.3 Neslučitelnost funkce, slib, nezávislost a nestrannost.....	43
3.2 Činnosti ochránce	45
3.2.1 Podněty.....	45
3.3 Zvláštní oprávnění a povinnosti.....	51
3.3.1 Návrhy na změny předpisů.....	51
3.3.2 Souhrnná zpráva o činnosti	51
3.4 Závěrečná ustanovení	52
3.4.1 Kancelář veřejného ochránce práv	52
3.5 Zhodnocení právní úpravy ochránce	54
4 Antidiskriminační zákon	56
4.1 Předmět úpravy	57
4.2 Základní pojmy	58
4.3 Přípustné formy rozdílného zacházení.....	59
4.4 Právní prostředky ochrany před diskriminací.....	60

5	Činnosti veřejného ochránce práv	61
5.1	Praktické případy	61
5.1.1	Náhradní rodinná péče.....	61
5.1.2	Úhrada nákladů výkonu trestu.....	63
5.2	Podcasty „Na kávu s ombudsmanem“	64
5.3	Případ pro ombudsmana	65
	Závěr.....	67
	Resumé	69
	Resume	70
	Seznam zkratk.....	71
	Seznam použité literatury a pramenů	72

Úvod

Předmětem této diplomové práce je problematika veřejného ochránce práv, toto téma jsem si vybrala, jelikož jsem o veřejném ochránci práv a jeho fungování měla pouze nejzákladnější povědomí. Chtěla jsem si své vědomosti prostřednictvím této práce prohloubit a zároveň proniknout do této problematiky.

Veřejný ochránce práv je českou verzí světově rozšířené instituce takzvaného ombudsmana. Ochránce plní významnou roli při ochraně občanů před nesprávným úředním jednáním.

Ombudsmana je možné zjednodušeně definovat jako nestrannou a nezávislou osobu, která je volena zákonodárným sborem. Prošetřovat pochybení v jednání veřejné správy nebo protiprávní jednání lze z vlastní iniciativy ombudsmana nebo na základě podané stížnosti. Každá osoba, která se domnívá, že v její záležitosti úřady nejednaly správně se může obrátit na ombudsmana a podat podnět k prošetření.

Lze konstatovat, že veřejný ochránce práv je prostředníkem mezi občany a úřady, kdy je postaven mimo hierarchii soudnictví i veřejné správy. Nemá pravomoc měnit či rušit rozhodnutí orgánů VS, ale přesto je dokáže přimět k zajištění nápravy.

Ombudsman se řadí k zárukám zákonnosti ve veřejné správě, vykonává podstatnou funkci v zemích, které jsou postaveny na demokratických principech, ochraňuje osoby před jednáním úřadů a jiných institucí, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá zásadám dobré správy a demokratickému právnímu státu, ale rovněž chrání i před nečinností orgánů.

Instituce ombudsmana byla v České republice zřízena prostřednictvím zákona č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv ze dne 8. prosince 1999. Tento zákon byl vyhlášen ve Sbírce zákonů dne 30. prosince 1999, a účinnosti nabyl po šedesáti dnech od vyhlášení, tedy 28. února 2000, do dnešního dne už byl několikrát novelami pozměněn.

Tato instituce funguje i na evropské úrovni, Evropská unie má svého Evropského ombudsmana, který usiluje o prosazování řádné správy a snaží se vést instituce a orgány Evropské unie k odpovědnosti. Prošetřuje stížnosti týkající se nesprávného úředního postupu ze strany orgánů a institucí EU.

Tato diplomová práce má za cíl stručně nastínit vznik a obecné vymezení instituce ombudsmana, následně popsat vznik a vývoj instituce veřejného ochránce práv v České republice a přiblížit jeho činnosti a pravomoci při výkonu působnosti dle zákona č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv a jeho výkon působnosti podle zákona č. 198/2009 Sb. (antidiskriminační zákon). Na závěr se pokusím zformulovat možné změny zákona o VOP.

Práce je členěna celkem do pěti kapitol, které se dále rozdělují na podkapitoly. V první kapitole se zabývám vznikem a obecným vymezením instituce ombudsmana. V této kapitole je obsažen historický vývoj instituce ombudsmana, přiblížen pojem ombudsmana, jeho klasifikace, přičemž jsou tři typy ombudsmanů. Ombudsman parlamentní, vládní a speciální. Na závěr první kapitoly se věnuji evropskému ombudsmanovi.

Druhá kapitola je věnována problematice vzniku instituce veřejného ochránce práv v ČR. Je členěna celkem do tří podkapitol, a těmi jsou vznik a vývoj veřejného ochránce práv v České republice, představení všech ochránců od vzniku této instituce u nás. A nakonec rozebírám činnosti ombudsmana a jeho zástupce, rovněž krátce představím současného ochránce práv JUDr. Stanislava Křečka a jeho zástupkyni Mgr. Moniku Šimůnkovou.

V další kapitole řeším současnou právní úpravu, kde se zaobírám zákonem č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv. Každé ze čtyř částí zákona o Veřejném ochránci práv je věnována jedna podkapitola. První podkapitola řeší obecná ustanovení, druhá činnost ochránce, třetí podkapitola se zabývá zvláštními oprávněními a povinnostmi ochránce a poslední jsou závěrečná ustanovení. Také se v této kapitole zabývám rozšíření působnosti ochránce prostřednictvím novel a navrhuji možné změny zákona.

Čtvrtá kapitola práce je zaměřena na zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů neboli na antidiskriminační zákon.

Pátá a zároveň poslední kapitola rozebírá detailněji činnosti veřejného ochránce práv, přičemž je věnována praktickým příkladům běžně řešených během činnosti veřejného ochránce práv. Touto kapitolou bych čtenáři chtěla umožnit udělat si lepší přehled ohledně náplně práce ombudsmana. Dále jsem v této kapitole zmínila podcasty „Na kávu s ombudsmanem“, anebo pořady České televize, které se zabývaly reálnými případy, které řešil veřejný ochránce práv.

1 Vznik a obecné vymezení instituce ombudsmana

1.1 Historický vývoj instituce ombudsmana

Švédský král Karel XII. zřídil v 18. století funkci prvního „skutečného“ ombudsmana. Tento ombudsman měl od roku 1713 především dohlížet na správné chování královských úředníků. Instituce ombudsmana byla poprvé pevně ukotvena ve švédské ústavě z roku 1809. V této ústavě byla instituce ombudsmana definována jako orgán parlamentu, který má za úkol dohlížet na zachování zákonů a jiných právních předpisů ze strany soudců, vládních a ostatních úředníků.

Podle švédského vzoru začaly vznikat obdobné instituce i v jiných zemích, nejdříve však v sousedních severských státech, ve Finsku roku 1919, v Norsku v roce 1952 a v Dánsku v roce 1953. Instituce ombudsmana dosáhla největšího rozvoje ve 20. století, především po 2. světové válce, kdy vznikla v různých modifikacích skoro ve 100 státech světa.¹

1.2 Pojem ombudsman

Původ výrazu ombudsman je možné nalézt ve středověkém slově „umbup“, které vyjadřuje autoritu nebo moc a pochází z islandštiny. Dále by se význam slova ombudsman mohl přičítat švédskému výrazu „ombud“ označující osobu, která vystupuje jako mluvčí, zástupce nebo zmocněnec jiných osob.

Pojem ombudsman je pojmenování instituce, jež má v jednotlivých zemích různé názvy, jelikož se liší dle místní tradice, volby a zároveň vyjadřují odlišné atributy instituce.

Ve Francii se ombudsman nazývá mediátor (Médiauter de la République), vykonává funkci prostředníka mezi byrokracií a občany. V Rakousku se ombudsman označuje Volksanwalt a v Rumunsku Avocatul poporului, tato označení se řadí mezi populární, jelikož by se dala přeložit jako lidový advokát

¹ *Ombudsman - Veřejný ochránce práv: Historie úřadu ombudsmana* [online]. 2021 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/o-nas/historie/>

nebo advokát lidu, čímž je kladen důraz na hájení práv občanů, kteří se nedokážou v nerovném postavení vůči úřadu obhájit sami.

V Polsku ombudsmana nazývají mluvčím občanských práv (Rzecnik praw obywatelskich), což je někdo, kdo mluví za ty osoby, které to z nejrůznějších důvodů udělat nemohou, anebo to neumějí. V Rusku a v některých jiných bývalých státech Sovětského svazu se užívá označení zplnomocněnec pro lidská práva (upolnomočennyj po pravam čelověka).

V České republice, na Slovensku, ale také v Kanadě se používá označení ochránce. V Česku a na Slovensku chrání, přesněji ochraňuje práva, tudíž se užívá označení veřejný ochránce práv, kdežto v Kanadě ochraňuje přímo občana (Protecteur du citoyen). Dobrý ombudsmanský úřad by v sobě měl zahrnovat veškeré zmíněné atributy, měl by být zprostředkovatelem, mluvčím, advokátem, ochráncem a zplnomocněncem.²

V současné době se pod pojmem ombudsman většinou rozumí nezávislá a zároveň nestranná osoba, která je pověřena parlamentem, aby přešetřovala občanské stížnosti proti nezákonnému, nespravedlivému jednání nebo proti nečinnosti veřejné správy. Avšak nejčastěji uváděná exaktní definice ombudsmana, je definice uváděná Mezinárodní asociací právníků: „*Úřad (instituce) zřízený ústavou, legislativním aktem nebo parlamentem, v jehož čele stojí nezávislý, vysoce postavený veřejný činitel odpovědný zákonodárnému sboru nebo parlamentu (responsible to the legislature or parliament), který přijímá stížnosti občanů na vládní úřady, úředníky a zaměstnance, nebo který jedná ze své vlastní iniciativy, a který má pravomoc vyšetřovat, doporučovat nápravná opatření a vydávat zprávy.*“³

Další možná definice ombudsmana, kterou lze nalézt v učebnici správního práva: „*Ombudsmana pak můžeme z pohledu současných poznatků zhruba obecně charakterizovat jako nezávislou a nestrannou osobu volenou parlamentem, která na základě stížností nebo z vlastní iniciativy a poměrně neformálně šetří namítanou*

² ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. V Brně: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2, s. 59-60.

³ PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda*. I. Díl. Obecná státověda. Praha: Linde, 1998, 368 s. ISBN 80-7201-141-3, str. 352

protiprávnost nebo jiná pochybení v jednání (včetně event. nečinnosti) veřejné správy. Ombudsman se věci začne zabývat zpravidla tehdy, když není k dispozici jiný, účinný (obranný) právní prostředek, a svými přímo nevynutitelnými doporučeními iniciuje nápravu.“⁴

Tyto uvedené definice popisují určitý model ombudsmana, jedná se o ombudsmana parlamentního, který se stal nejrozšířenějším. Pojem ombudsman je obtížné jednoznačně vymežit, jelikož existuje více typů. (viz podkapitola 1.3.).

Ombudsman, který nezávisle přezkoumává správní rozhodnutí neformální cestou, finančně a časově nenáročnou, je obyvateli vnímám jako instituce, na kterou se lze obrátit jak se stížnostmi, tak často i jen s žádostmi o vysvětlení postupů, jimž nerozumějí.

Na rozdíl od ústavního nebo správního soudnictví má ombudsman výhodné postavení v tom, že smí navrhopvat vylepšení administrativní praxe nebo dokonce právního předpisu. Může podněcovat úřady k efektivnějšímu či přátelštějšímu vztahu k občanům, kteří se na úřady obracejí. Není jeho povinností se pouze zastavit u shledávání zákonnosti nebo nezákonnosti správního aktu nebo postupu.⁵

1.3 Klasifikace instituce ombudsmana

Klasifikovat instituci ombudsmana je možné dle několika východisek, případně jej přiřadit k určitému modelu. Za základní dělení můžeme označit způsob vzniku instituce (ustanovení do funkce) a postavení ombudsmana v systému státní moci., takto se ombudsman dělí na tři typy:

- ombudsman moci zákonodárné (legislativní, parlamentní),
- ombudsman moci výkonné (vládní),
- ombudsman zvláštní (speciální).⁶

⁴ SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2009. ISBN 987-80-7357-382-9, str. 374.

⁵ FILIP, Jan, Jan SVATONĚ a Kateřina ŠIMÁČKOVÁ. *Státověda: učební text pro bakalářské studium na Právnické fakultě Masarykovy univerzity*. 2., dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5987-0, str. 89.

⁶ PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda*. I. Díl. Obecná státověda. Praha: Linde, 1998, 368 s. ISBN 80-7201-141-3, str.354.

Základním a zároveň nejtradičnějším modelem je již zmíněný ombudsman parlamentní, který je volený zákonodárným sborem, a svým způsobem je parlamentu odpovědný.

Ombudsman moci výkonné je jmenován vládou, přesněji jejím předsedou, anebo hlavou státu a také je vládě odpovědný, jeho vazba na parlament je téměř nulová. Tento ombudsman se také někdy nazývá ombudsmanem nepravým, jelikož mu chybí nezbytný znak, a to nezávislost. Díky své podřízenosti vládě má tento model charakter interní, jakýsi atypický druh služebního dohledu.

Speciální ombudsman může mít povahu jak ombudsmana ustanoveného exekutivou, tak i parlamentem. Zřizujícímu orgánu je ze své funkce odpovědný nebo přímo podřízen a stejně jako ombudsman výkonné moci je také nazývámbudsmanem nepravým.

Jak již bylo zmíněno výše, ombudsmany dělíme na pravé a nepravé, a to podle vztahu ombudsmana k orgánu, který jej zřídil a dle míry jeho nezávislosti a samostatnosti. Ombudsman moci zákonodárné je jediným ombudsmanem, který je označován za pravého. Pravé ombudsmany lze dále členit dle vymezení jejich věcné působnosti na všeobecné a speciální.

Všeobecný ombudsman se zaměřuje na veškeré činnosti veřejné správy, kdežto speciální ombudsman se zabývá pouze určitou, specializovanou oblastí výkonu veřejné správy (např. ombudsman pro vězenství, ombudsman pro oblast vojenství, dětský ombudsman).⁷

Všeobecné ombudsmany je dále možné dělit podle územního rozsahu působnosti na ombudsmany:

- ústřední (celostátní),
- zemské (státní)
- místní (regionální či městské).

⁷ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1, str. 3.

Ústřední ombudsmeni působí po celém území země. Státní ombudsmeni se nacházejí ve státech složených – federacích, např. v Německu, Rakousku, Austrálii nebo ve Spojených státech amerických. Většinou tito ombudsmeni působí vedle ombudsmanů ústředních. Místní ombudsmeni působící jen na určitou část území se zabývají pouze stížnostmi na místní orgány.⁸

Poslední důležitá klasifikace, která se týká pouze ombudsmana parlamentního spočívá v rozlišování ombudsmana podle možnosti přístupu k němu, dělí se na skandinávský a britský model. U skandinávského modelu je občan oprávněn obracet se na instituci přímo, zatímco britský model charakterizuje tzv. poslanecký filtr. To znamená, že ombudsmana je možné se dovolat pouze nepřímo, skrze parlament, podáním k poslanci, přitom poslanec musí, byť jen formálně se šetřením udělit souhlas. Existuje i specifický africký model ombudsmana, jedná se o ombudsmany výkonné moci, kteří svou funkci vykonávají kolektivně, jde o vícečlenný, kolegiální orgán. Tento model ombudsmana se nevyužívá pouze v Africe, ale je typický i pro sousední Rakousko.⁹

Ochráncem jako ve většině evropských států, je ombudsman moci zákonodárné, tedy pravý se všeobecnou věcnou působností, ústřední územní působností a s možností obracet se na ombudsmana přímo, tedy s použitím skandinávského modelu.

Novější tendencí je speciální typ instituce ombudsmana v soukromé sféře, který působí mimo státní sféru (např. v bankách), jenž má na starosti stížnosti zákazníků ohledně fungování byrokracie určité společnosti.¹⁰ Množství takových institutů narůstá z důvodu zkvalitnění služeb veřejnosti. Společnosti si zřizují „ochránce práv klientů“ na svých pracovištích, aby přijímali stížnosti klientů (např. Ombudsman České pošty, Ombudsman Českého rozhlasu). Soukromoprávní

⁸ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1, str. 4.

⁹ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1, str. 5-6.

¹⁰ FILIP, Jan, Jan SVATOŇ a Kateřina ŠIMÁČKOVÁ. *Státověda: učební text pro bakalářské studium na Právnické fakultě Masarykovy univerzity*. 2., dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5987-0, str. 89.

charakter tohoto typu ombudsmana nevylučuje jeho zřízení zákonem, jako příklad lze uvést finančního arbitra v České republice.

1.4 Evropský ombudsman

Evropský veřejný ochránce práv byl zaveden Maastrichtskou smlouvou z roku 1992. Vymezená pravidla činnosti a povinnosti ochránce práv byla určena rozhodnutím Parlamentu ze dne 9. března 1994, které bylo přijaté následně po konzultaci s Komisí a zároveň se souhlasem Rady.¹¹

Prvním evropským veřejným ochráncem práv byl Fin Jacob Söderman, který začal funkci evropského ombudsmana vykonávat v roce 1995. V roce 2003 tuto funkci převzal profesor P. Nikiforos Diamandouros z Řecka. Emily O'Reilly, která je stávající veřejnou ochránkyní práv se funkce ujala v roce 2013 a pochází z Irska.¹²

Evropský veřejný ochránce práv je nezávislou institucí, která se snaží vést orgány a instituce EU k odpovědnosti a rovněž prosazuje řádnou správu. Ochránce pomáhá podnikům, lidem a organizacím, jež se potýkají s problémy se správou Evropské unie tím, že prošetřuje stížnosti, které se týkají nesprávného úředního postupu ze strany institucí a orgánů EU. Zároveň se také aktivně zabývá obecnějšími systémovými problémy.¹³

Ombudsman vyšetřuje rozličné případy nevhodného administrativního postupu, jako je:

- diskriminace,
- nekalé jednání,
- zbytečné průtahy,
- překročení pravomoci,
- použití nesprávného postupu,
- neúplné informace nebo odmítnutí informace poskytnout.

¹¹ *Evropský parlament: Evropský veřejný ochránce práv* [online]. 2020 [cit. 2021-03-012]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/18/evropsky-verejny-ochrance-prav>

¹² *Evropský veřejný ochránce práv: Historie* [online]. 2021 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://www.ombudsman.europa.eu/cs/history>

¹³ *Evropský veřejný ochránce práv: Úloha evropské veřejné ochránkyně práv* [online]. 2021 [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: <https://www.ombudsman.europa.eu/cs/our-strategy/home/cs>

Evropský ombudsman je volen Evropským parlamentem, jmenován je až po volbách do Evropského parlamentu, jelikož mají shodné funkční období. Funkční období evropského ombudsmana je 5 let a může být zvolen opakovaně. Sídlo ombudsmana je ve Štrasburku ve Francii.¹⁴

Emily O'Reilly úřadující evropská veřejná ochránkyně práv spolupracuje s orgány, institucemi a jinými subjekty EU s vizí docílit nejvyššího možného standardu správních postupů k užítku evropských občanů. Aby tuto vizi naplnila provádí šetření i z vlastní iniciativy. Ombudsmanka je přesvědčena, že Evropská unie již získala vysokou úroveň kvality správních postupů, je však nezbytné nastavit „zlatý standard“ v ohledu veřejné správy a její interakce s obyvateli. Veřejná ochránkyně práv skrze doporučení a návrhy podporuje instituce, orgány a jiné subjekty Evropské unie ke zdokonalování jejich činnosti.¹⁵

Ombudsman je oprávněn přijímat stížnosti kteréhokoliv občana unie. Může se jednat se o fyzické i právnické osoby s trvalým pobytem nebo sídlem na území státu EU, kterého se dotýká chybné jednání orgánů unie. Mezi tyto orgány se mimo jiné řadí Rada EU, Evropská komise nebo Evropský parlament. Takovouto stížnost smí podat sdružení, podniky a další subjekty s registrovaným sídlem v Evropské unii, stížnosti je možné předkládat poštou, on-line nebo faxem.¹⁶

Nejprve by však stěžovatel měl kontaktovat orgán, instituci, agenturu či jiný subjekt Evropské unie, s jehož postupem je nespokojen, aby orgán mohl situaci napravit. Až poté, co tento krok nepřinese požadovaný výsledek lze podat stížnost Evropskému veřejnému ochránci práv.¹⁷

Do jeho působnosti nespadá Evropský soudní dvůr, šetření ochránce, které se týká Soudního dvora EU se zabývá pouze jeho mimosoudními aktivitami, jako například smlouvami, veřejnými zakázkami nebo případy ohledně zaměstnanců.

¹⁴ *Evropská unie: Evropský veřejný ochránce práv* [online]. 2020 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-ombudsman_cs

¹⁵ *Evropský veřejný ochránce práv: Emily O'Reilly* [online]. 2021 [cit. 2021-02-18]. Dostupné z: <https://www.ombudsman.europa.eu/cs/emily-oreilly>

¹⁶ *Evropský veřejný ochránce práv: Průvodce stížnostmi* [online]. 2021 [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.ombudsman.europa.eu/cs/make-a-complaint>

¹⁷ *Evropská unie: Evropský veřejný ochránce práv* [online]. 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-ombudsman_cs

Dále se veřejný ochránce práv nezabývá činnostmi vnitrostátních soudů nebo ombudsmanů, jelikož Evropský ombudsman není odvolací instancí proti rozhodnutím těchto orgánů.

Stížnost je možné podat přímo nebo prostřednictvím člena Evropského parlamentu nebo ombudsman smí zahájit řízení z vlastní iniciativy.

Evropský ombudsman se zabývá především šetření ohledně:

- transparentnosti a odpovědnosti,
- dodržování procesních práv,
- kultury poskytování služeb,
- etiky,
- náboru,
- dodržování základních práv,
- řádného uplatňování volného uvážení,
- zásady řádného finančního řízení,
- řádného personálního řízení unijních zaměstnanců,
- účasti veřejnosti na rozhodování na úrovni EU.¹⁸

Pokud je stížnost odůvodněná, tak ombudsman podnikne kroky k zahájení šetření v dané věci. Vždy, kdy je to možné, snaží se ombudsman docílit spolupráce s dotčenými orgány nebo institucemi, která by pomohla najít řešení, které by uspokojilo stěžovatele.

Když v průběhu šetření zjistí skutečné pochybení, tak dotyčnému orgánu předloží doporučení a požádá ho o stanovisko, které mu musí doložit v lhůtě tří měsíců. Pokud orgán navrhaná doporučení nepřijme, tak ombudsman může zpracovat zvláštní zprávu a postoupit ji Evropskému parlamentu. Na závěr ombudsman stěžovateli oznámí výsledek šetření a stanovisko dotyčné instituce nebo orgánu.

¹⁸ *Evropský parlament: Evropský veřejný ochránce práv* [online]. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/18/evropsky-verejny-ochrance-prav>

Přibližně třetina ombudsmanských šetření se věnuje nedostatku informací nebo odmítavému postoji k poskytování informací.¹⁹ Veřejný ochránce práv každý rok předkládá souhrnnou zprávu o činnosti Parlamentu na konci ročního zasedacího období.²⁰

Pro zachování absolutní nezávislosti a nestrannosti ombudsmana, nepřijímá pokyny od žádné vlády, úřadu, instituce, orgánu nebo subjektu.²¹ Odvolání ombudsmana je možné Soudním dvorem EU na žádost Parlamentu, jen za předpokladu, že nespĺňuje podmínky pro výkon funkce nebo se při výkonu funkce dopustí závažného pochybení.²²

¹⁹ *Evropský parlament: Evropský veřejný ochránce práv* [online]. 2020 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/18/evropsky-verejny-ochrance-prav>

²⁰ *Evropský veřejný ochránce práv: Statut* [online]. 2021 [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.ombudsman.europa.eu/cs/legal-basis/statute/cs>

²¹ *Euroskop.cz: Občan a Evropský ombudsman* [online]. 2021 [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/629/sekce/obcan-a-evropsky-ombudsman>

²² *Evropský parlament: Evropský veřejný ochránce práv* [online]. 2020 [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/18/evropsky-verejny-ochrance-prav>

2 Vznik instituce veřejného ochránce práv v České republice

V této kapitole se budu zabývat institucí ombudsmana v Čechách, jeho vznikem, definováním jeho funkce, kompetencemi a působnostmi. Budu se také věnovat současnému ochránci práv JUDr. Stanislavu Křečkovi a jeho zástupkyni Mgr. Monice Šimůnkové a náplni jejich činnosti.

2.1 Vznik a vývoj veřejného ochránce práv v ČR

Počátky snažení o zavedení jakési instituce ombudsmanského typu u nás započaly již rok po sametové revoluci. Na konci roku 1990 byl přijat federální zákon č. 540/1990 Sb. o Generálním inspektorovi ozbrojených sil, tím se objevila první organizace s určitými prvky ombudsmanské instituce v československém právním řádu.

Jak lze odvodit z názvu, generální inspektor byl omezen na působnosti, a to pouze na oblast ozbrojených sil, dal by se přirovnat ke speciálnímu ombudsmanovi pro oblast vojenství. Generální inspektor ozbrojených sil volený na 4 roky Federálním shromážděním měl vykonávat činnosti zaměřené na inspekci v rámci respektování občanských práv a lidské důstojnosti. Současně vystupoval jako kontrolní orgán, který nahrazoval branný a bezpečnostní výbor, ale také měl ochraňovat práva vojáků.

Na generálního inspektora se mohli obracet příslušníci ozbrojených sil mimo služební postup a přitom nebyli vázáni služebním ani státním tajemstvím. Nebylo možné vojákům, z důvodu, že se na inspektora obrátili, způsobit žádnou újmu, např. potrestání velitelem.²³

²³ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář. 2.*, podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1, str. IX.

Generální inspektor měl povinnost o své činnosti předkládat zprávy Federálnímu shromáždění, České národní radě a Slovenské národní radě,²⁴ měl být ze své funkce odpovědný Federálnímu shromáždění a kdykoli odvolatelný.

Avšak za celé dva roky od vzniku této instituce nedošlo k reálnému určení a následnému zvolení Generálního inspektora, jelikož se poslanci Federálního shromáždění nebyli schopni dohodnout na všemi strany přijatelné osobě pro tuto funkci.²⁵

Po rozpadu federace na dva samostatné státy nebylo možné nadále aplikovat ustanovení zákona č. 540/1990 Sb., jelikož podmínkou existence této funkce byla Česká a Slovenská Federativní Republika podle ústavního zákona č. 4/1993 Sb. o opatřeních souvisejících se zánikem ČSFR. Tento ústavní zákon v čl.1 odst. 1 stanovuje, že není možné použít ustanovení, jež jsou podmíněná existencí České a Slovenské Federativní Republiky a příslušnosti ČR k ní.²⁶

Za další federální pokus o zakotvení instituce ombudsmanského typu by se mohl považovat vládní návrh zásad ústavního zákona o ochránci lidských a občanských práv České a Slovenské Federativní Republiky, který vznikl v červnu 1992. Tento ústavní zákon měl přispět ke zvýšení demokratické právní kultury v rámci činnosti a rozhodování státních orgánů.

Vládní návrh byl zpracován na základě usnesení Federálního shromáždění č. 272 ze dne 30. ledna 1992. Vláda byla tímto usnesením požádána o předložení vypracovaného návrhu zákona o zřízení úřadu ombudsmana pro lidská práva. Vládní návrh zásad byl vypraven do připomínkového řízení, jenže konání voleb, nástup nové vlády a další politické události zapříčinily, že legislativní proces nebyl dokončen a návrh nebyl přijat.

Během příprav Ústavy ČR se ke konci roku 1992 objevily alternativní návrhy zákona, jež ale Českou národní radou nebyly projednány. V průběhu

²⁴ Zákon č. 540/1990 Sb. o Generálním inspektorovi ozbrojených sil České a Slovenské Federativní Republiky, § 7

²⁵ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1, str. X.

²⁶ Ústavní zákon č. 4/1993 Sb. o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, čl. 1 odst. 1

semináře „Ombudsman v České republice“, jenž byl zorganizovaný Českým helsinským výborem, Komisí pro lidská práva a Československou nadací Charty 77, a který se konal v červnu 1993, tedy už v samostatné České republice, se probíral také návrh zásad zákona o veřejném ochránci práv, který si nechal připravit Český helsinský výbor Právnickou fakultou Univerzity Karlovy.

Návrh zásad zákona o veřejném ochránci práv poté pomohl poslancům České národní rady, členům Výboru petičního, pro lidská práva a národnosti, ke zpracování vlastního návrhu zásad zákona o veřejném ochránci práv, o kterém se diskutovalo během následujícího semináře „O úloze ombudsmana v evropských zemích“, tento seminář se konal v červnu roku 1994 za přítomnosti významných zahraničních hostů a pod záštitou Výboru petičního, pro lidská práva a národnosti v prostorách Poslanecké sněmovny.²⁷

Za vrchol tehdejšího snažení o zřízení instituce ombudsmana v České republice by se dal považovat návrh zásad zákona o ombudsmanovi, který byl předložen skupinou poslanců v květnu 1995.²⁸ Tento návrh se na pořad jednání sněmovních výborů dostal až v září 1995, po nabytí účinnosti jednacího řádu Poslanecké sněmovny, který pozměnil legislativní pravidla, a tudíž byl nakonec návrh stažen z ohlášeného programu.

Následně byl modifikovaný návrh zákona poslanci předložen v prosinci roku 1995. Návrh prošel v prvním čtení, jenže k dalšímu projednávání již nedošlo, a to z důvodu blížícího se konce volebního období Parlamentu. Návrh zásad zákona o veřejném ochránci práv se tedy na pořad jednání parlamentních výborů dostal celkem dvakrát, ale ani jednou nebyl projednán.²⁹

V roce 1996 byl pozměněný návrh skupinou poslanců opět předložen. V prvních dvou čteních tento návrh úspěšně prošel, avšak ve čtení třetím již dost okleštěný návrh neprošel.

²⁷ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1, str. X.

²⁸ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1, str. X.

²⁹ Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva. 137. Praha: Právnická jednota, 1998. ISSN 0231-6625, str. 96-97.

Po parlamentních volbách a výměně vlády v roce 1998 došlo k oživení řešení situace týkající se veřejného ochránce práv. Zvolená vláda vyjádřila záměr ve svém vládním programovém prohlášení předložit návrh na doplnění ústavy o institut veřejného ochránce lidských práv a svobod. Tento ochránce měl mít za úkol dohlížení na dodržování lidských práv, doporučování nezbytných změn právního řádu a v některých případech iniciovat řízení před obecným, správním a ústavním soudem, tento záměr se neuskutečnil.

Již na podzim roku 1998 místopředseda vlády Pavel Rychetský inicioval vypracování zákona o veřejném ochránci práv. Návrh zákona zpracovávali externisti z Právnické fakulty Univerzity Karlovy z katedry správního práva a správní vědy. Byl zvolen model klasického, parlamentního ombudsmana.

Název „veřejný ochránce práv“ byl ustanoven dle názvů instituce ve státech, kde nepřevzali prvotní výraz ombudsman, který byl nepřijatelný z důvodu cizorodosti, nicméně na původní význam slova navazuje a instituci vystihuje.

Expertní návrh externisti dokončili v prosinci 1998, prošel řádným připomínkovým řízením a následně návrh projednala i Legislativní rada vlády. Posléze návrh zákona schválila vláda a byl předložen Poslanecké sněmovně v dubnu 1999, která ho v listopadu schválila, poté prošel i v Senátu. Prezident následně návrh podepsal, a tak mohl být zákon o Veřejném ochránci práv vyhlášen ve Sbírce zákonů.³⁰

Na počátku roku 2000 byla přijata související předloha, která byla vyhlášena jako zákon č. 18/2000 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Veřejném ochránci práv. Zákonem č. 18/2000 Sb. došlo k drobným změnám v zákonu o Ústavním soudu, o důchodovém pojištění, o veřejném zdravotním pojištění, o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, o organizaci a provádění sociálního zabezpečení.

V červnu téhož roku vláda vydala nařízení vlády č. 165/2000 Sb. o některých opatřeních k provedení zákona č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci

³⁰ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář. 2.*, podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1, str. XI.

práv.³¹ Tímto nařízením vlády se zřídila Kancelář Veřejného ochránce práv jako rozpočtová organizace, v jejímž čele stojí vedoucí Kanceláře, kterého jmenuje a odvolává Veřejný ochránce práv.³²

V polovině roku 2000 (květen až červenec) proběhl první pokus o ustanovení Veřejného ochránce práv společně s jeho zástupcem, který naneštěstí nebyl úspěšný.³³

2.2 Veřejní ochránci práv v České republice

Prvním českým ombudsmanem se stal JUDr. Otakar Motejl, který byl do funkce zvolen 12. prosince 2000. Složením slibu dne 18. prosince 2000 do rukou předsedy Poslanecké sněmovny se ujal funkce veřejného ochránce práv.

Měsíc po zvolení ombudsmana bylo potřeba zvolit i jeho zástupce, kterým se stala Mgr. Anna Šabatová, která po roce 1990 působila především v nevládních organizacích zabývajících se ochranou lidských práv a zvolena byla 25. ledna 2001, slib složila 31. ledna 2001. Na počátku roku 2002 byly zástupkyni svěřeny některé z pravomocí VOP, a to zejména v oblastech:

- věcí státního občanství a cizinců,
- zdravotní péče,
- sociálního zabezpečení,
- ochrany práv dětí včetně sociálních nároků,
- samostatné působnosti obcí,
- rodinného a majetkového práva, občanskoprávních sporech.

Sídlem této nově vzniklé instituce se stalo Brno a veřejný ochránce práv mohl započít svou činnost. Funkční období ombudsmana bylo ustanoveno na šest let, po uplynutí tohoto období byl znovu zvolen do funkce JUDr. Otakar Motejl dne 12. prosince 2006, slib složil 19. prosince 2006. Zástupcem ombudsmana se stala

³¹ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1, str. XI.

³² Nařízení vlády č. 165/2000 Sb. o některých opatřeních k provedení zákona č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 1

³³ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1, str. XII.

RNDr. Jitka Seitlová, která byla zvolena 7. února 2007 a slib skládala 14. února 2007. Mgr. Anna Šabatová již znovu nekandidovala.

Po smrti historicky prvního českého ombudsmana JUDr. Otakara Motejla, který zesnul 9. května 2010, byla nutná volba nového ochránce práv. Volba veřejného ochránce práv z 9. července 2010 nebyla úspěšná a funkci ombudsmana se podařilo obsadit až během druhé volby.

Nově zvoleným veřejným ochráncem práv se stal bývalý Ústavní soudce JUDr. Pavel Varvařovský, zvolen byl dne 7. září 2010 a složení slibu proběhlo 13. září 2010.³⁴ Po odstoupení JUDr. Pavla Varvařovského z výkonu funkce dne 20. prosince 2013, byla veřejnou ochránkyní práv zvolena Mgr. Anna Šabatová, Ph.D. a do funkce nastoupila v únoru 2014. Jejím zástupcem byl JUDr. Stanislav Křeček, který ji následně ve funkci ombudsmana v únoru 2020 vystřídal.³⁵

2.3 Současný český ombudsman a jeho zástupce

Současným veřejným ochráncem práv v České republice je JUDr. Stanislav Křeček, tuto funkci vykonává od února 2020. Jeho zástupkyní je Mgr. Monika Šimůnková, která funkci zástupce českého ombudsmana vykonává již od prosince 2019.

2.3.1 JUDr. Stanislav Křeček

JUDr. Stanislav Křeček vykonává funkci veřejného ochránce práv České republiky od 19. února 2020. Od roku 2014 pracoval jako zástupce veřejné ochránkyně práv Mgr. Anny Šabatové, Ph.D.

Narodil se 20. května 1938 v Praze a vystudoval průmyslovou školu geologickou a výtvarnou školu. Během svého života se živil jako geolog, výtvarník, horník, a dokonce i jako dělník.

³⁴ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1, str. XIII.

³⁵ *Ombudsman - Veřejný ochránce práv: Historie úřadu ombudsmana* [online]. 2021 [cit. 2021-02-26]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/o-nas/historie/>

Po úspěšném dokončení Právnické fakulty Univerzity Karlovy se stal soudním čekatelem u Městského soudu v Praze. V 70. letech 20. století byl z politických důvodů nucen justici, kde krátce působil, opustit. Nicméně od roku 1990 se začal věnovat advokacii.³⁶

Mezi jeho dlouhodobé zájmy patří problematika nájemních vztahů. V roce 1991 se stal spoluzakladatelem a předsedou Sdružení na ochranu nájemníků. Také se zabývá ochranou lidských, zejména sociálních práv. Nejvíce se však věnuje ochraně přiměřeného bydlení a bytovému právu, a to i na mezinárodní úrovni. Během roku 1990 byl poslancem České národní rady za Československou stranu socialistickou.

Od padesátých let byl členem, tehdy ilegálního, skautského oddílu. V době působení ve sněmovně byl členem Parlamentního skautského oddílu a nositelem skautského vyznamenání „Stříbrná Sfinx“.

Členem České strany sociálně demokratické (ČSSD) byl od roku 1993. V rámci poslaneckého mandátu byl rovněž místopředsedou ústavně právního výboru PS, členem petičního výboru, mandátového a imunitního výboru, volebního výboru, podvýboru pro lidská práva a dalších.

Od roku 2006 do roku 2010 zasedal v zastupitelstvu Městské části Praha 2. Poslancem za ČSSD v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky byl od roku 1998 do dubna 2013, poslaneckého mandátu se v souladu se zákonem vzdal v dubnu roku 2013, jelikož byl 3. dubna 2013 zvolen zástupcem veřejného ochránce práv. Ve funkci setrval od 5. dubna 2013 do 3. prosince 2019. Veřejným ochráncem byl zvolen 4. února 2020.

Z postu zástupce veřejného ochránce práv, který vykonával od roku 2013 až do roku 2019 se věnoval především problematice státní správy soudů, stavebního řádu, ochraně spotřebitele, pozemkovému právu a činnosti katastrálních úřadů, problematice pozemních komunikací, práva na informace, přestupkům.³⁷

³⁶ *Ombudsman - Veřejný ochránce práv: Veřejný ochránce práv* [online]. 2021 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/o-nas/ombudsman/>

³⁷ *Ombudsman - Veřejný ochránce práv: Veřejný ochránce práv* [online]. 2021 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/o-nas/ombudsman/>

2.3.1.1 Činnosti ombudsmana

Český ombudsman má na starosti:

- Sociální zabezpečení
 - příspěvky na péči, dávky pro zdravotně postižené, dávky pomoci v hmotné nouzi aj.
- Ochranu životního prostředí
 - ochrana vod, přírody a krajiny, EIA (vyhodnocení vlivů na životní prostředí), ochrana ovzduší, zemědělský půdní fond, odpady, rybářství, myslivost aj.
- Dopravu a komunikace
 - správa pozemních komunikací, dopravně správní agendy aj.
- Stavby, regionální rozvoj a péči o památky
 - stavební řízení, územní plánování, odstraňování a užívání staveb, péče o movité a nemovité památky, výkon rozhodnutí aj.
- Pozemkové právo
 - pozemkové úřady, katastr nemovitostí, restituce
- Evidenci obyvatel, matriky
 - evidence obyvatel, nabývání státního občanství, cestovní doklady, občanské průkazy, matriční úřady, státní symboly, věci volební, archivní správa aj.
- Státní správu soudů
 - nevhodné chování soudních osob, průtahy v soudním řízení, Probační a mediační služby aj.
- Daně, poplatky a cla
 - daně a správa daní, cla, správní a místní poplatky
- Přestupky
 - proti veřejnému pořádku, občanskému soužití a majetku, přestupky v dopravě
- Podnikání a ochranu spotřebitele
 - činnost živnostenských úřadů, správa na úseku podnikání, ochrana spotřebitele, ČOI (Česká obchodní inspekce)
- Český telekomunikační úřad, Státní energetickou inspekci, Energetický regulační úřad

- Rovné zacházení a ochranu před diskriminací
- Další oblasti jako jsou například správa úseku zbraní a střeliva, ochrana hospodářské soutěže, dohled nad peněžními ústavami aj.³⁸

2.3.2 Mgr. Monika Šimůnková

Mgr. Monika Šimůnková vykonává funkci zástupkyně veřejného ochránce práv České republiky od 4. prosince 2019.

Narodila se 25. prosince 1972 v Praze, po absolvování gymnázia vystudovala Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Během studia absolvovala roční stipendijní pobyt na univerzitě v německém Pasově. Advokátní zkoušku složila v roce 2002 a následně působila v mnoha právnických kancelářích.

Od roku 2004 do roku 2010 pracovala jako právnička organizace Nadace Naše dítě a zároveň tam vykonávala funkci zástupkyně ředitelky. Měla na starost projekty zabývající se ochranou dětských práv.

Byla také členkou představenstva mezinárodní organizace v oblasti dětských práv EURONET, jejíž sídlo se nachází v Bruselu. Založila také Linku právní pomoci Nadace Naše dítě, za kterou dostala společně s nadací cenu Právník roku v kategorii rodinné právo v roce 2006. Monika Šimůnková se řadí k předním odborníkům na právní ochranu dětí.³⁹

V roce 2011 byla jmenována zmocněnkyní vlády pro lidská práva, v tomto postavení se nacházela bezmála tři roky a zabývala se hlavně problematikou sociálního vyloučení, ochrany dětí, lidí s postižením, seniorů a národnostních menšin. Její zájem se týkal rovněž oblasti školství, vězeňství a práva lidí, kteří jsou umístěni v zařízeních, ve kterých dochází k omezování svobody. Podněcovala českou verzi kampaně Rady Evropy „Jedno z pěti – Stop sexuálnímu zneužívání dětí“ a též vznik sekce pro děti na webu ombudsmana.

³⁸ *Ombudsman - Veřejný ochránce práv: Veřejný ochránce práv* [online]. 2021 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/o-nas/ombudsman/>

³⁹ *Ombudsman - Veřejný ochránce práv: Zástupkyně veřejného ochránce práv* [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/o-nas/deputy/>

Zástupkyně ombudsmana dříve pracovala jako manažerka Linky právní pomoci, kde je občanům poskytována bezplatná právní pomoc v oblasti dětských práv. Rovněž se zástupkyně podílela na přípravě legislativy, jež se zabývala dětskými právy, internetovou bezpečností nebo domácím násilím v rámci legislativy neziskového sektoru.⁴⁰

Při obhajobě zpráv o dodržování lidských práv a realizování závazků, které plynou z mezinárodních úmluv před Výborem OSN pro práva dítěte, Radou Evropy nebo Radou OSN pro lidská práva vedla několik delegací České republiky.

Během roku 2014 obdržela již druhou cenu Právník roku, ovšem v tomto roce v kategorii občanská a lidská práva. Od roku 2016 do roku 2018 pracovala na postu poradkyně ministrů školství, mládeže a tělovýchovy pro oblasti společného vzdělávání a souvisejících témat.

Cennou zkušeností k tomuto tématu jí byla zahraniční stáž v rámci programu americké vlády International Visitor Leadership Program v oblasti podpory menšin ve vzdělávání. Během působení v helsinském výboru se taktéž věnovala tématům lidskoprávní povahy.

Nyní je členkou Výboru pro práva dítěte při Radě vlády pro lidská práva, pracovní skupiny k porodnictví při Radě vlády pro rovnost žen a mužů. Aktivně podporovala přijetí zákona o odškodnění nezákonně sterilizovaných žen. V kontextu s ochranou práv dětí v soudních řízeních a znatelnější podporou rodiny se účastní na snahách o vylepšení podmínek rodinně-právního a opatrovnického soudnictví, a to samozřejmě i v souvislosti s postavením osob, které jsou omezené na svéprávnosti.

Mluví plynule anglicky a německy. Své odborné dovednosti a znalosti si dále rozšířila mediačním výcvikem Řešení konfliktu technikou mediace u Asociace mediátorů.⁴¹

⁴⁰ *IDNES.cz/ZPRAVODAJSTVÍ: Domáci* [online]. 2011 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/nova-zmocnenkyne-pro-lidska-prava.A110216_102816_domaci_jj

⁴¹ *Ombudsman - Veřejný ochránce práv: Zástupkyně veřejného ochránce práv* [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/o-nas/deputy/>

2.3.2.1 Činnosti zástupce veřejného ochránce práv

Zástupce ombudsmana se stará o oblasti:

- Ochrany práv dětí a rodiny
 - činnost orgánů OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrany dětí), dávky péstounské péče, ústavní výchova
- Práce a zaměstnanosti
 - výkon kontroly orgánů inspekce práce, činnost úřadu práce
- Školství
 - akademická samospráva, správa na úseku školství aj.
- Samosprávy
 - kontrola a dozor státu nad územní samosprávou, její ochrana, územní členění
- Zdravotnictví
 - péče o zdraví, pojistné na zdravotní pojištění a činnost zdravotních pojišťoven
- Cizineckých věcí
 - pobyt cizinců, azylové řízení a integrace azylantů, konzulární služba, rozhodnutí o zajištění, rozhodnutí o správním vyhoštění aj.
- Práv na informace
- Činnosti Policie České republiky
- Činnosti Vězeňské služby České republiky
- Veřejného opatrovnictví
- Úřadu pro ochranu osobních údajů
- Ochrany práv osob se zdravotním postižením
- Dohledu nad místy, kde se nacházejí osoby omezené na svobodě
- Další oblasti, které má zástupce na starosti jako jsou například sociální služby, práva menšin, právo sdružovací a shromažďovací, svoboda projevu, registrace církví, Národní bezpečnostní úřad, činnost RRTV

(Rada pro rozhlasové a televizní vysílání), konzulární služba, správa na úseku tisku aj.⁴²

⁴² *Ombudsman - Veřejný ochránce práv: Zástupkyně veřejného ochránce práv* [online]. [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/o-nas/deputy/>

3 Zákon o Veřejném ochránci práv

Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv nabytl platnosti vyhlášením ve Sbírce zákonů dne 30. prosince 1999. Účinnosti nabytl šedesátým dnem po jeho vyhlášení, tedy 28. února 2000.

Zákon o Veřejném ochránci práv se člení do 28 paragrafů a současně do čtyř částí. První část se nazývá Obecná ustanovení (§ 1 - § 8), druhou částí je Činnost ochránce (§ 9 - § 21d). Zvláštní oprávnění a povinnosti ochránce jsou názvem třetí části (§ 22 - § 24) a poslední částí jsou Závěrečná ustanovení (§ 25 - § 28).

Zákon č. 349/1999 Sb., byl v uplynulém období značně pozměňován a doplňován několika novelami, zpravidla se jednalo o rozšiřování působnosti ochránce.

Mezi nejdůležitější úpravy tohoto zákona se řadí zákon č. 381/2005 Sb., kterým se mění zákon o Veřejném ochránci práv. Tímto zákonem byla rozšířena působnost VOP na výkon systematických kontrol v místech, kde jsou umístěni lidé omezeni na svobodě se záměrem zesílit ochranu takovýchto osob před krutým, ponižujícím nebo nelidským jednáním. Zároveň bylo prostřednictvím tohoto zákona doplněno oprávnění ochránce navrhopvat nejvyššímu státnímu zástupci podání žaloby k ochraně veřejného zájmu.⁴³

Zákonem č. 314/2008 Sb. bylo celkově změněno sedm zákonů a zároveň stanovil ochránci pravomoc podávat návrhy na zahájení řízení dle zákona o řízení ve věcech soudců a státních zástupců a účastnit se takového řízení.⁴⁴

Díky zákonu č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ochránci byla přidána působnost ve věcech práva na rovné zacházení osob. Bez ohledu na jejich národnost, rasu, věk, sexuální orientaci, náboženské vyznání a víru,

⁴³ Zákon č. 381/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, čl. I bod 1 a bod 18.

⁴⁴ Zákon č. 314/2008 Sb., čl. VII bod 1

pohlaví a další hlediska. Také mu byla přidána působnost v rámci ochrany před diskriminací.

Tomuto zákonu je následně věnována samostatná kapitola v práci. Antidiskriminační zákon také ustanovil, že ombudsmanovi náleží odchodné, plat, náhrada výdajů a naturální plnění (užívání služebního telefonu, bytu, vozidla s řidičem) stejně jako prezidentovi Nejvyššího kontrolního úřadu. Jeho zástupci náleží to samé, v rozsahu jako viceprezidentovi NKÚ.⁴⁵

Dále zákon č. 427/2010 Sb., dle kterého ombudsman vykonává některé sledovací úkony týkající se vyhošťování cizinců nebo cizinců, jenž jsou ve výkonu trestu odnětí svobody v České republice.⁴⁶

Posledními novelami jsou zákon č. 198/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 365/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 198/2017 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Zákonem č. 198/2017 Sb. se ustanovuje ombudsmanovi pravomoc sledovat naplňování mezinárodní smlouvy, jež upravuje práva osob se zdravotním postižením. K plnění úkolů souvisejících s touto pravomocí se zřídil poradní orgán k plnění spolupráce během kontroly provádění MS, která upravuje práva osob se zdravotním postižením, členy poradního orgánu jsou osoby hájící zájmy osob se zdravotním postižením a samotné osoby, které trpí zdravotním postižením.⁴⁷

Zákonem č. 365/2017 Sb., který se ve své čtvrté části zabývá změnou zákona o VOP, se ombudsmanovi rozšiřuje působnost ve věcech práva na volný

⁴⁵ Zákon č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon, § 13

⁴⁶ Zákon č. 427/2010 Sb., čl. XX bod 1

⁴⁷ Zákon č. 198/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, čl. I bod 1. a bod 3.

pohyb občanů EU a Evropského hospodářského prostoru a jejich rodinných příslušníků.⁴⁸

3.1 Obecná ustanovení

První část zákona o VOP vymezuje působnost ombudsmana, jeho volbu, funkční období a jeho zástupce. Následně se zabývá neslučitelností funkce s jinými funkcemi, slibem ochránce, vymezením nestrannosti a nezávislosti, a také problematikou zániku funkce, trestní imunitou, mlčenlivostí.

3.1.1 Působnost ombudsmana

V § 1 zákona o VOP nalezneme charakteristiku této funkce a zároveň také vymezení jeho působnosti. Odstavec první § 1 nám ochránce charakterizuje následovně: *„Veřejný ochránce práv (dále jen „ochránce“) působí k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v tomto zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod.“*⁴⁹

Podle této definice je záběr působnosti ombudsmana široký a lze uvažovat o tom, co všechno je možné zařadit do jeho působnosti a co lze považovat za pochybení úřadu, nejedná se tedy pouze o rozhodnutí, jež jsou v rozporu s právem, tzn. právními předpisy, necitlivé postupy úředníků, drobná pochybení, arogance, zbytečné průtahy v řízení nebo rozhodnutí, která jsou sice po formální stránce v pořádku, ale mohou být neúčelná, nevhodná či nepřiměřeně tvrdá, vždy se musí jednat o porušení principů dobré správy.

Jednat v rozporu s právem znamená jednat v rozporu s jakýmkoliv právním předpisem, který je platný na území České republiky, včetně mezinárodních smluv, jež jsou součástí právního řádu. Bude se tedy jednat o porušení zákonů, tak i o porušení jiných právních předpisů s celostátní nebo s omezenou územní

⁴⁸ Zákon č. 365/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, čl IV bod 1.

⁴⁹ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 1 odst. 1

působností, jako například vyhlášky ministerstev, nařízení vlády, nařízení a vyhlášky obcí a krajů.

Některé úkoly, které ochránci přibyly v rámci jeho působnosti, není možné zařazovat do jednání, které patří do oblasti státní správy, jejíž kontrolu má ombudsman primárně vykonávat.

Veřejný ochránce práv by měl být vnímán pouze jako doplňková instituce k nástrojům, které existují jako ochrana systému. Není orgánem, který vydává rozhodnutí a uplatňuje veřejnou moc. Věnuje se hlavně problematickému jednání, prostřednictvím podnětu, který obdrží na zákonem vymezené úřady.

Z tohoto důvodu by se na ombudsmána nemělo pohlížet jako na specifický správní úřad s některými exekutivními oprávněními. Podle Sládečka postupně VOP začíná sloužit jako takový nouzový „sběrný dvůr“, který se využívá zejména v případech, kdy je potřeba plnit mezinárodní závazky ČR.⁵⁰

Motejl se k rozšiřování působnosti veřejného ochránce práv v roce 2003 vyjádřil následovně: *„Pokud zákonodárce rozšiřoval kompetence veřejného ochránce práv, šlo podle mne vesměs o to, že svěřením dalších úkolů se odlehčilo exekutivním orgánům.“*

„Domnívám se, že ne každé rozšíření kompetence veřejného ochránce práv musí být nutně vnímáno jako lichotivý projev důvěry k této instituci.“

„Důležité ovšem je, že přenášením a rozšiřováním kompetencí se veřejný ochránce práv stále jakoby sblíží ve svých funkcích s všeobecnou exekutivou, což do budoucna pro nezávislost této instituce může představovat jisté nebezpečí.“ Obdobné názory jako JUDr. Motejl sdílel i jeho nástupce JUDr. Pavel Varvařovský.⁵¹

⁵⁰ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1, str. 50.

⁵¹ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1, str. 51.

Působnost ochránce je v zákoně vymezena jak pozitivně, tak negativně. Pozitivní výčet působnosti je možné vyjádřit jako orgány, kterých se ombudsmanova působnost přímo týká. Jedná se o tyto orgány:

- ministerstva a jiné správní úřady s celostátní působností a správní úřady, které jim podléhají,
- ČNB, v případě, že působí jako správní orgán,
- Radu pro rozhlasové a televizní vysílání,
- Orgány územních samosprávných celků během výkonu státní správy.

Jestliže není stanoveno jinak, jedná se dále o:

- Policii ČR,
- Armádu ČR,
- Hradní stráž,
- Vězeňskou službu ČR,
- veřejné zdravotní pojišťovny,
- zařízení, ve kterých je nařízen výkon trestu odnětí svobody, vazby, ochranná či ústavní výchova, zabezpečovací detence, ochranné léčení.⁵²

Negativní výčet působnosti ombudsmana, tedy orgánů, kterých se jeho působnost netýká, nalezneme ve výčtu těchto orgánů:

- Nejvyšší kontrolní úřad,
- Parlament,
- prezidenta republiky,
- vláda,
- Zpravodajská služba ČR,
- státní zastupitelství,
- soudy,
- orgány činné v trestním řízení.

Výjimkou jsou orgány správy státního zastupitelství a státní správy soudů.⁵³

⁵² Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 1 odst. 2

⁵³ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 1 odst. 9

Jak již bylo zmíněno výše, přijetí zákona č. 381/2005 Sb. znamenalo rozšíření působnosti ochránce provádět kontroly v zařízeních, ve kterých se nacházejí osoby omezené na svobodě buďto v důsledku závislosti na poskytované péči nebo veřejnou mocí. Smyslem přijetí tohoto zákona bylo posílit ochranu osob v těchto zařízeních umístěných před mučením, ponižujícím, krutým, nelidským nebo jiným špatným jednáním. Jedná se o úpravu v oblasti preventivních návštěv.

Tyto preventivní návštěvy může ombudsman vykonávat v zařízeních, kde je vykonáván trest odnětí svobody, vazba, ústavní nebo ochranná výchova či ochranné léčení. Dalšími místy, v nichž může ochránce provádět kontrolu jsou policejní cely, azylová zařízení a také zařízení pro zajištění cizinců, jedná se o výčet míst, kde jsou lidé omezeni na svobodě veřejnou mocí.

Ochránce je oprávněn navštěvovat místa, kde se nacházejí osoby omezené na svobodě v důsledku závislosti na poskytované péči, např. v zařízeních sociálně-právní ochrany dětí, ústavech sociální péče, zdravotnických zařízeních.⁵⁴

Zákon také stanovuje, že ombudsman nemá oprávnění zasahovat do rozhodování a činnosti úřadů, a rovněž musí odložit takový podnět, jehož předmět se netýká jeho působnosti, anebo se nedotýká osoby, která podnět ochránci podala.⁵⁵

3.1.1.1 Principy dobré správy

Zásadním pojmem při vymezení věcné působnosti jsou principy dobré správy, to i ve vztahu k lidským právům. Principy dobré správy jsou neurčitým právním pojmem, byly v českém právním řádu poprvé užity v zákonu o Veřejném ochránci práv.⁵⁶

V 90. letech se v institucích Evropské unie zrodila iniciativa směřující k charakterizování principů dobré správy, tedy k vytvoření Evropského kodexu dobré správní praxe, jež navrhl poslanec Evropského parlamentu Roy Perry v roce

⁵⁴ Zákon č. 381/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, čl. I bod 1

⁵⁵ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 12 odst. 1

⁵⁶ ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. V Brně: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2, str. 89.

1998 a posléze byl vypracován evropským ombudsmanem. Vzniklý text se předložil Evropskému parlamentu prostřednictvím zvláštní zprávy. Kodex byl přijat v září 2001 po úpravách, které provedl parlament.

Tento kodex se však vztahuje pouze k činnosti institucí EU, i přesto je možné některé články kodexu, jako jsou např. zákaz diskriminace, soulad s právem, zákaz zneužití moci, přiměřenost, nezávislost a nestrannost, zdvořilost, objektivita, vyřízení věci v přiměřené lhůtě a spravedlnost chápat jako kontext pro naplnění obsahu tohoto pojmu v obecném měřítku.

V České republice byl v roce 2001 přijat Kodex etiky zaměstnanců ve veřejné správě, který přijala vláda svým usnesením. Následně vláda uložila povinnost všem členům vlády a také vedoucím ústředních orgánů státní správy, aby tento Kodex vydali a své zaměstnance s ním seznámili.

Kodex etiky obsahuje preambuli, ve které jsou zakotveny základní hodnoty úředníka ve VS, a těmi jsou rovný přístup ke všem FO i PO a zákonnost při jakémkoliv rozhodování.

V dalších člancích jsou popisovány požadavky na vysokou odbornost, ochotu a porozumění, slušnost, objektivitu, řešení záležitostí bez zbytečných průtahů. Rovněž se zakazuje politická činnost, jež by mohla zeslabit důvěru k VS a střet zájmů.⁵⁷

Pro uchopení pojmu principů dobré správy je nejspíše lepší si definovat pojem špatné správy. Obsahem pojmu špatná správa jsou veškeré možné nedokonalosti, kterých se úřady mohou dopouštět nebo dopouštějí, jako např. hrubost, nadržování, neprofesionalita, povýšenost, šikanování, diskriminování nebo nevstřícnost.

⁵⁷ ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. V Brně: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2, str. 92.

V roce 2006 uspořádal ombudsman brněnskou konferenci o principech dobré správy, na které prezentoval pracovní verzi desatera principů dobré správy, jež zformulovat ze své praxe.⁵⁸

Hlavní principy, jež sestavil veřejný ochránce práv JUDr. Otakar Motejl pro účely pracovní konference konané 22. března 2006 v Brně:

- nestrannost,
- dodržování právního řádu,
- předvídatelnost,
- včasnost,
- přiměřenost,
- přesvědčivost,
- odpovědnost,
- součinnost,
- vstřícnost,
- otevřenost.

Nestrannost

Tímto principem je vyžadováno rovné zacházení se všemi osobami. Vyžaduje se, aby všem byla dána možnost k vyjádření. Pokud by se úřad rozhodl k danému vyjádření nepřihlížet, vždy to musí řádně odůvodnit.

Dodržování právního řádu

Povinnost úřadu postupovat podle právního řádu ČR, vykládat zákony a další předpisy dle jejich významu, v souladu s principy dobré správy a s respektem k judikatuře soudů.

⁵⁸ ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. V Brně: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2, str. 94.

Předvídatelnost

Tento princip požaduje, aby úřad rozhodoval shodně s rozhodnutími, které již vydal v obdobných případech. Případně je povinen odůvodnit, proč se odchýlil od dosavadní praxe.

Včasnost

Princip nařizuje, aby úřad vyřídil všechny podání bez zbytečných průtahů, v rozumném čase. V jiném případě je povinen informovat osobu o důvodech vzniklé prodlevy a sdělit jí předpokládaný termín vydání rozhodnutí.

Priměřenost

Úřad je nucen zohlednit během uplatňování svých pravomocí také situaci dané osoby a zároveň její oprávněné zájmy. V souladu s tím by jeho postup neměl být vůči dané osobě nepřiměřeně tvrdý.

Přesvědčivost

Princip očekává poskytování informací osobě při řízení o zjištěných skutečnostech, o jejích povinnostech vůči úřadu a informování osoby o následném postupu úřadu. Pracovník úřadu vždy přihlíží ve svém vyjadřování jak ústním, tak písemným k intelektuálním a komunikačním schopnostem osob.

Odpovědnost

Tímto principem je po úřadu vyžadován aktivní přístup k posuzování předběžné otázky či vydání rozhodnutí ve věci, která patří do jeho působnosti. Není žádoucí, aby se těmto záležitostem vyhýbal.

Součinnost

Skrze tento princip je vyjádřena povinnost úřadu usilovat o komplexní vyřešení problému osoby. Aby bylo docíleno tohoto účelu, musí úřad v případě potřeby navázat kontakt s dalšími úřady.

Vstřícnost

Tento princip zavazuje pracovníky VS k chování s určitou zdvořilostí a respektem. Vždy se snaží osobám pomoci dosáhnout cíle, jenž sledují svým podáním. Pokud toto není možné splnit ze zákonných nebo jiných důvodů, úřad podání odmítne.

Otevřenost

Podle tohoto principu úřad umožní osobám nahlížení do veškerých úředních dokumentů a také si pořizovat jejich kopie. Nicméně musí dbát ochrany soukromí, osobních údajů, oprávněných zájmů jiných osob či obchodního tajemství.⁵⁹

Dobrá správa popisuje chování orgánů státní správy, jež sice není předepsané přímo zákonem, nicméně je možné ho po úřadech spravedlivě vyžadovat. Pokud je vykonávána špatná správa, dochází ke vzniku nespravedlnosti, přehnané byrokracie, k obtěžování osob, průtahům a dalším nežádoucím důsledkům. S určitou nadsázkou lze říci, že principy dobré jsou takovými „dobrymi mravy“ veřejného práva.⁶⁰

3.1.2 Volba veřejného ochránce práv, funkční období a zástupce

3.1.2.1 Volba a funkční období veřejného ochránce práv

Jelikož máme v České republice ombudsmana parlamentního, je volen Poslaneckou sněmovnou, přičemž je volen ze čtyř kandidátů, z nichž po dvou navrhuje Senát a další dva kandidáty navrhuje prezident republiky. Teoreticky by kandidáti mohli být pouze dva, protože návrhy mohou být totožné. Funkční období trvá šest let a je možné ochránce po konci funkčního období ještě jednou zvolit.

⁵⁹ HRABCOVÁ, Dana, ed. *Principy dobré správy: sborník příspěvků přednesených na pracovní konferenci : Kongresový sál Kanceláře veřejného ochránce práv, Brno, 22. března 2006*. Brno: Masarykova univerzita pro Kancelář veřejného ochránce práv, 2006. ISBN 80-210-4001-7, str. 15-17.

⁶⁰ HRABCOVÁ, Dana, ed. *Principy dobré správy: sborník příspěvků přednesených na pracovní konferenci : Kongresový sál Kanceláře veřejného ochránce práv, Brno, 22. března 2006*. Brno: Masarykova univerzita pro Kancelář veřejného ochránce práv, 2006. ISBN 80-210-4001-7, str. 11-12.

Jediným zákonným kvalifikačním požadavkem je volitelnost do Senátu ČR, což splňuje občan České republiky, jenž má právo volit a dovršil věku 40 let.⁶¹

Právníké vzdělání pro výkon funkce českého ombudsmana není zákonem vyžadováno. Nicméně osobnost prvního zvoleného českého veřejného ochránce práv Otakara Motejla, advokáta a právníka, ministra spravedlnosti, předsedy Nejvyššího soudu, vytvořila určitou představu a standard ohledně toho, co by měl ombudsman splňovat.

Jak již bylo v této práci zmíněno, sídlem veřejného ochránce práv se stalo Brno, ombudsman se zařadil do společnosti nejvýznamnějších justičních institucí, např. Ústavního soudu, Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu a Nejvyššího státního zastupitelství, jež všechny sídlí v Brně, ze kterého se stalo centrum české justice.⁶²

3.1.2.2 Zástupce veřejného ochránce práv

Veřejný ochránce práv má svého zástupce, v době jeho nepřítomnosti (nemoc či dovolená) ho zástupce plně zastupuje. Současně ombudsman může na svého zástupce delegovat část své působnosti, tudíž zástupce vykonává činnost nezávisle a zároveň se stejnými pravomocemi jako VOP. Toto by mělo poskytnout efektivní dělbu práce. Na druhou stranu je důležité zmínit, že přenést část svých pravomocí na zástupce ochránce může, nikoli musí.⁶³

Zvláštností je, že si ombudsman svého zástupce nemůže zvolit sám, dle svého uvážení, na rozdíl od jiných zemí, kde je volba buď na ochránci samotném, který si volí ze svých spolupracovníků, anebo zástupce zvolí Parlament, ale na návrh ochránce. U nás pro volbu zástupce, jeho právní postavení, odvolání z funkce a pozbytí funkce platí stejná pravidla jako pro ombudsmana.⁶⁴

⁶¹ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 2 odst. 1,2

⁶² ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. V Brně: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2, str. 110.

⁶³ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 2 odst. 4

⁶⁴ ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. V Brně: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2, str. 110.

3.1.3 Neslučitelnost funkce, slib, nezávislost a nestrannost

3.1.3.1 Neslučitelnost funkce

Výkon funkce VOP je neslučitelný s funkcí senátora, poslance, prezidenta republiky a soudce, stejně tak není slučitelný ani s jakoukoliv činností ve VS. Funkce ochránce je dále inkompatibilní s jinými výdělečnými činnostmi, vyjma správy vlastního majetku a činnosti pedagogické, vědecké, literární, publicistické nebo umělecké, pokud daná činnost nezpůsobuje újmu výkonu funkce a její důstojnosti a zároveň neohrožuje důvěru v nestrannost a nezávislost výkonu funkce ochránce.

Ombudsmanovi se dále zakazuje být členem politického hnutí nebo politické strany, tím je zformulováno úsilí, aby bylo jednáno v souladu se zákonem i slibem, totiž nezávisle a nestranně, ve snaze eliminovat stranické vlivy v jeho jednání.⁶⁵

3.1.3.2 Slib

Funkce ochránce vzniká složením slibu, který se skládá do rukou předsedy Poslanecké sněmovny, jelikož je volen právě sněmovnou.

V zákoně je taktéž věnována pozornost situaci, kdy v úřadu nově zvolený ombudsman nahrazuje stávajícího. Z toho důvodu nemůže nově zvolený kandidát skládat slib dříve než den následující po dni, ve kterém uplynulo funkční období dosavadního veřejného ochránce práv. Dokud nově zvolený ochránce nesloží slib, výkon působnosti ochránce vykonává ochránce, jehož funkční období skončilo.

Znění slibu je uvedeno v zákoně o VOP v § 4 odst. 2 a jeho znění je následující: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že funkci budu vykonávat nezávisle a nestranně, v souladu s Ústavou a ostatními zákony a že budu chránit neporušitelnost práv.*“⁶⁶

⁶⁵ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 3

⁶⁶ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 4 odst. 2

Složení slibu je dle zákona časově ohraničeno, pokud by totiž nově zvolený ochránce nesložil slib do deseti dnů ode dne zvolení nebo pokud by složil slib s výhradou, hledělo by se na něj, jako kdyby zvolen vůbec nebyl.⁶⁷

3.1.3.3 *Nezávislost a nestrannost*

Ochránce je povinen svoji funkci vykonávat nestranně a nezávisle, za výkon funkce je odpovědný Poslanecké sněmovně.⁶⁸ Tyto dva atributy jsou také součástí slibu, který ochránce při nástupu do výkonu funkce skládá.

K zabezpečení nezávislého postavení kromě neslučitelnosti funkcí, která vyjadřuje, že VOP k jiným funkcím nebo orgánům nemá odpovědnost a ani loajalitu z takového vztahu vyplývající, slouží odpovědnost sněmovně, díky které je zajištěné nezávislé postavení vůči výkonné moci, a současně i zakotvení taxativně určený výčet důvodů k pozbytí funkce a stanovení imunity.

3.1.3.4 *Pozbytí funkce*

Zánik funkce nastává dnem následujícím po dni vypršení mandátu, ztráty volitelnosti do Senátu, nabytí právní moci rozsudku, kterým byl ochránce odsouzený pro trestný čin, vzniku funkce senátora, poslance, prezidenta republiky, soudce, anebo písemným prohlášením ohledně vzdání se funkce doručeným předsedovi PS. Pozbytí funkce ombudsmana vysloví předseda PS a vyrozumí o tom písemnou formou osobu, které funkce ochránce zanikla.

Odvolat veřejného ochránce práv z funkce smí pouze Poslanecká sněmovna a je povinná odvolaného ochránce o tom písemně vyrozumět, přičemž účinky tohoto odvolání začínají platit dnem následujícím po doručení písemnosti. Odvolat ombudsmana je možné jen tehdy, pokud je členem politického hnutí nebo politické strany nebo vykonává výdělečnou činnost. Následně o odvolání z funkce předseda PS uvědomí také prezidenta republiky a Senát, stejně tak i veřejnost, nesmí opomenout uvědomit ani Poslaneckou sněmovnu.

⁶⁷ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 4

⁶⁸ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 5

Zákonem je upravena i povinnost přistoupení k volbě nového ochránce ve lhůtě šedesáti dnů ode dne, kdy se funkce stala neobsazenou, pokud by v této lhůtě nebyl nový ombudsman zvolen, koná se další volba opět ve lhůtě šedesáti dnů.⁶⁹

Ochránce není možné trestně stíhat, pokud k tomu nedá souhlas Poslanecká sněmovna. Když souhlas nedá, je trestní stíhání vyloučeno po dobu výkonu působnosti ochránce.

VOP je vázán mlčenlivostí o skutečnostech, o nichž se dozvěděl v rámci výkonu své funkce, a to platí i po zániku funkce. Povinnost mlčenlivosti se vztahuje i na zaměstnance Kanceláře Veřejného ochránce práv.⁷⁰

3.2 Činnosti ochránce

Činnosti ochránce jsou druhou částí zákona č. 349/1999 Sb., ve které nalezneme ustanovení upravující podněty, jež vedou k zahájení činnosti ochránce. Je zde rozebrán způsob podání podnětů, jejich náležitosti a případy, ve kterých je ochránce oprávněn podnět odložit. Tato část zákona se zabývá taktéž osobami, jež mohou podněty podávat, dále je rozebrán proces šetření, lhůty, opatření k nápravě a sankční prostředky, které má veřejný ochránce práv k dispozici.

3.2.1 Podněty

Zákon ukládá skutečnosti, na jejichž základě ombudsman uskutečňuje svou činnost. Ochránce tak jedná na základě podnětu od FO nebo PO, který byl adresovaný přímo jemu. Dále na základě podnětu, jež obdržel senátor nebo poslanec a postoupil jej ochránci, na základě podnětu podanému některé z komor Parlamentu, které opět podnět předají ombudsmanovi, anebo může jednat z vlastní iniciativy (například na základě informací z médií).

Podnět podléhá zásadě bezplatnosti, jelikož nepodléhá žádnému poplatku, což umožňuje podání i sociálně slabším občanům. Na ombudsmana má právo se obrátit každý. Podnět lze podat písemně nebo může být učiněn ústně do protokolu.

⁶⁹ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 6

⁷⁰ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 7

V zákoně je výslovně uvedeno, že podnět nesmí být podroben úřední kontrole,⁷¹ toto ustanovení by mělo ochraňovat stěžovatele, který je omezen na osobní svobodě, například výkonem trestu, vazbou nebo který se nachází v institucionální péči, například v dětském domově, psychiatrické léčebně nebo ve výchovném ústavu před potenciální nelibostí zaměstnanců.

Na ochránce se může obrátit opravdu každý, může se na něj obrátit fyzická i právnická osoba, občan ČR i cizinec, podnět lze podat z území ČR nebo z ciziny, zabývá se i podněty od osob, které se zdržují na území ČR neoprávněně, od osob s omezenou způsobilostí k právním úkonům. Podání je možné podat i v cizím jazyce.⁷²

Ochránce se zabývá jak písemnými podněty zaslanými poštou, tak i podněty podané elektronickou formou. Lze mu podnět zaslat e-mailem, pomocí interaktivního formuláře, datovou zprávou prostřednictvím datové schránky nebo osobním doručením technického nosiče dat (datový disk s rozhraním USB, CD, DVD). Veškeré typy elektronického podání jsou rovnocenné.⁷³

3.2.1.1 Náležitosti podnětu

Náležitostmi, které musí stížnost obsahovat jsou identifikační údaje stěžovatele, označení úřadu, kterého se podnět týká a doložený doklad o tom, že byl úřad neúspěšně vyzván k nápravě, popsání důležitých okolností s informací, zda věc byla předložena i jinému státnímu orgánu, případně jaký byl výsledek. V případě, kdy se stížnost týká rozhodnutí, podávající přiloží kopii tohoto rozhodnutí.⁷⁴

Pokud by podání nesplňovalo zmíněné náležitosti, neznamená to, že se jím ochránce nebude zabývat, přestože je v zákoně uvedeno, že podnět musí obsahovat dané náležitosti. Ochránce je povinen stěžovatele vyzvat k doplnění podnětu, jasně

⁷¹ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 9, § 10

⁷² ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. V Brně: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2, str. 119.

⁷³ *Ombudsman - Veřejný ochránce práv: Pravidla elektronické komunikace* [online]. 2021 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/pravidla-komunikace/>

⁷⁴ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 11

definované požadavky napomáhají k lepší orientaci. Pokud ochránce obdrží dostatečné podklady, ulehčí mu to práci během šetření.⁷⁵

3.2.1.2 *Odložení podnětu*

V některých případech zákon ukládá ochránci povinnost podnět odložit, tj. vůbec se jím nezabývat a v některých případech nechává odložení čistě na jeho uvážení. V obou případech odložení musí ombudsman stěžovatele písemně vyrozumět o zákonných důvodech k odložení podnětu.

Dle zákona ochránce podnět musí odložit, pokud se podnět netýká osoby, která ho podala anebo pokud nespadá do jeho zákonem vymezené působnosti. V prvním případě se nabízí dvě možnosti řešení, buď je ombudsman oprávněn zahájit šetření z vlastní iniciativy nebo informuje žadatele o tom, že podnět může podat sama osoba, které se skutečnost týká.

Ochránce je oprávněn podnět odložit, v případě kdy:

- není opodstatněný,
- náležitosti podnětu nebyly ve stanovené lhůtě doplněny,
- věc, které se podnět týká se projednává soudem nebo byla soudem rozhodnuta,
- od opatření nebo právní moci rozhodnutí, jichž se podnět týká, uběhla doba delší než jeden rok,
- se jedná o podnět ve věci, kterou již ochránce přešetřil a opakovaný podnět nepřináší nové skutečnosti.⁷⁶

Jestliže ombudsman podnět neodloží, zahajuje šetření a musí o tom písemně informovat stěžovatele. Rovněž zašle dopis i úřadu, jehož se podnět týká, že zahajuje šetření a vyžádá si od něj vyjádření ke skutkovým právním otázkám.⁷⁷

⁷⁵ ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. V Brně: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2, str. 120.

⁷⁶ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 12

⁷⁷ ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. V Brně: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2, str. 122.

3.2.1.3 *Vyšetřovací kompetence ochránce*

Ochránce smí vstupovat do veškerých prostorů úřadů, pokud jsou o tom informované vedoucí úřady, a to i bez předešlého upozornění, a vykonávat šetření.

V prostorách úřadu je oprávněn:

- nahlížet do spisů,
- klást otázky personálu úřadu,
- rozmlouvat s osobami, které jsou umístěny v zařízeních bez přítomnosti jiných osob.

Oprávněním ochránce odpovídají tyto povinnosti úřadu:

- poskytovat vysvětlení a informace,
- předkládat spisy a další písemnosti,
- písemně sdělovat stanoviska k právním a skutkovým otázkám,
- provádět důkazy, které ochránce navrhuje,
- provádět úkony dozoru na návrh ochránce, k nimž jsou dle zákona oprávněny.

Ochránci je dovolena přítomnost během ústních jednání a provádění důkazů úřady a kladení přítomným osobám otázky. Na žádost ochránce zprostí osoba k tomu oprávněna jednotlivé pracovníky úřadu mlčenlivost pro účely šetření. Nelze se vůči ochránci pro účely šetření dovolávat povinnosti mlčenlivosti, která je uložena smlouvou.⁷⁸

Veřejný ochránce práv je osobou, která má přístup k utajovaným informacím všech stupňů utajení, aniž by potřeboval osvědčení fyzické osoby a poučení. Stejně ustanovení platí i pro zástupce ombudsmana.⁷⁹

Zákon č. 342/2006 Sb., kterým se mění zákony související s oblastí evidence obyvatel a některé další zákony, přidal do zákona o VOP znění § 16 a,

⁷⁸ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 15

⁷⁹ Zákon č. 412/2005 Sb. o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, § 58 odst. 1, písm. d)

kteří taxativním výčtem upravuje oprávnění ombudsmana na informace, které mu lze poskytnout z informačního systému VS.

Jelikož má být ochránci umožněn přístup ke všem písemnostem a informacím podle § 15 a § 16, zdá se být nadbytečné uvádět jednotlivé údaje, které je možné ochránci poskytnout z informačního systému. Lze konstatovat, že tímto výčtem je z části derogována povinnost osob a orgánů, kteří vykonávají VS při poskytování pomoci veřejnému ochránci práv, o kterou žádá.

3.2.1.4 Opatření k nápravě

Pokud šetřením není zjištěno porušení právních předpisů a ani žádné jiné pochybení, je písemně zasláno vyrozumění stěžovateli i úřadu.⁸⁰

Pokud je šetřením zjištěno nedodržení právních předpisů nebo jiné pochybení vyzve ochránce úřad, aby se k zjištěným vyjádřil do třiceti dnů. V případě, kdy úřad na tuto výzvu odpoví, že již vykonává opatření k zajištění nápravy nebo již opatření provedl a ombudsman shledá tato opatření dostatečnými, sdělí tuto skutečnost úřadu i stěžovateli a tím se šetření uzavírá. Pakliže ochránce vyjádření úřadu neuspokojí či uplyne lhůta pro vyjádření, ochránce písemně oznámí úřadu a stěžovateli své závěrečné stanovisko, které obsahuje i návrh opatření k nápravě.⁸¹

Zákonem je upraven demonstrativní výčet opatření k nápravě, která může ombudsman navrhnout:

- zahájení řízení o přezkoumání rozhodnutí, postupu úřadu nebo úkonu, jestliže je možné je zahájit z moci úřední,
- provedení činností k odstranění nečinnosti,
- zahájení stíhání pro přestupek, trestný čin nebo jiný správní delikt,
- započetí disciplinárního nebo obdobného řízení,
- uplatnění nároku na náhradu škody nebo poskytnutí náhrady škody.⁸²

⁸⁰ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 17

⁸¹ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 18

⁸² Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 19

Úřad má povinnost na opatření k nápravě reagovat ve lhůtě třiceti dnů a ochránci sdělit, jaká opatření provedl. Jestliže však jsou dle ochránce opatření k nápravě, která úřad provedl nedostatečná nebo pokud úřad na návrh vůbec nereagoval, má ochránce dvě možnosti řešení. První možností je informovat nadřízený úřad, pakliže takový úřad není, tak informovat vládu nebo smí svá zjištění sdělit veřejnosti společně se jmény osob oprávněných jednat jménem úřadu. Tato sankční opatření je oprávněn použít i v případě, kdy úřad neposkytne zákonem uloženou součinnost.⁸³

Ochránci byla novelou z roku 2006 (zákon č. 381/2005 Sb.) rozšířena působnost o kontrolu míst, kde se mohou nacházet nebo nacházejí osoby omezené na svobodě, jestliže při takové kontrole zjistí porušování lidských práv nebo právních předpisů, je možné již v jeho první zprávě zaslané zařízení uvést doporučení k nápravě. Ombudsman vyzve zařízení, eventuálně jeho zřizovatele k vyjádření ve stanové lhůtě. Jakmile lhůta uplyne a zařízení se nevyjádří, ochránce má k dispozici stejné sankční prostředky, které se použijí v případě úřadu.⁸⁴

Mezi činnosti VOP patří i další povinnosti a úkony, ve spojení s rozšiřovanou působností ochránce se zabývá kupříkladu výzkumem nebo analýzou v oblasti naplňování práva volného pohybu občanů EU, práv osob se zdravotním postižením, diskriminace, také se věnuje poskytování metodické pomoci dotčeným osobám. Dále zveřejňuje zprávy a vydává doporučení k otázkám souvisejícím s danou problematikou.⁸⁵

Policie České republiky je povinna s dostatečným předstihem vyrozumět ochránce o skutečnosti vzetí cizince do vyhošťovací vazby nebo o výkonu trestu odnětí svobody pro účely sledování výkonu trestu vyhoštění cizince.

⁸³ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 20

⁸⁴ ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. V Brně: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2, str. 127.

⁸⁵ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 21b, § 21c, § 21d

Po návštěvě zařízení nebo po provedeném sledování vyhoštění zpracuje ombudsman zprávu o svých zjištěních. Do této zprávy může přidat návrhy nebo doporučení opatření k nápravě.⁸⁶

3.3 Zvláštní oprávnění a povinnosti

Část třetí zákona o VOP se zabývá zvláštními oprávněními a povinnostmi ochránce. Zabývá se oprávněním ombudsmana doporučovat změny nebo zrušení předpisů, povinností vypracovat souhrnnou zprávu o činnosti a jeho další povinnosti a práva vůči Poslanecké sněmovně.

3.3.1 Návrhy na změny předpisů

Ochránce má oprávnění doporučovat vydání, změnu nebo zrušení vnitřního nebo právního předpisu. Doporučení předkládá úřadu, do jehož působnosti spadá, pokud jde o usnesení nebo nařízení vlády nebo zákon, doporučení podává vládě. Povinnost úřadu je sdělit své stanovisko k doporučení do šedesáti dnů. Oprávnění ombudsmana není zákonodárnou iniciativou a příslušnému orgánu není nařízeno věc projednat, pouze musí ochránci sdělit své stanovisko.⁸⁷

3.3.2 Souhrnná zpráva o činnosti

Mezi povinnosti ochránce patří předkládání souhrnné písemné zprávy o své činnosti PS za předešlý rok, a to každoročně do 31. března, tato zpráva je sněmovní publikací.

Zpráva je zároveň zasílána Senátu, vládě, prezidentu republiky, ministerstvům a správním úřadům s celostátní působností. Zprávu je povinen vhodným způsobem zveřejnit, využívá k tomu své webové stránky, čímž plní i svou další zákonnou povinnost, seznamovat veřejnost se svou činností.

Dále ochránce musí Poslanecké sněmovně předkládat informaci o své činnosti, tato povinnost mu vzniká jednou za tři měsíce, zprávu o jednotlivých věcech, ve kterých nebylo dosaženo dostatečných opatření k nápravě. Zprávy a informace podané ochráncem Poslanecká sněmovna projednává. Ombudsman se

⁸⁶ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 21a

⁸⁷ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 22

může účastnit schůze PS, když se jedná o věcech týkajících se jeho působnosti, požádá-li o slovo, tak mu bude uděleno.⁸⁸

3.4 Závěrečná ustanovení

Čtvrtá část zákona č. 349/1999 Sb. se nazývá závěrečná ustanovení a věnuje se problematice Kanceláře veřejného ochránce práv, hrazení jejích výdajů, zákoníku práce a vztahu ochránce práv a zaměstnancům Kanceláře. Tato podkapitola se blíže zabývá i vedoucím Kanceláře.

3.4.1 Kancelář veřejného ochránce práv

Veřejný ochránce práv je monokratickým orgánem, ale pro zabezpečování organizační, odborné a technické činnosti ochránce je zákonem zřízena Kancelář ochránce, jedná se o organizační složku státu, jejíž sídlo je stejně jako veřejného ochránce práv v Brně. Kancelář byla zřízena nařízením vlády č. 165/2000 Sb.

V čele Kanceláře stojí vedoucí, kterého jmenuje a odvolává ochránce, svou činnost je povinen vykonávat v souladu s vnitřními řídicími akty ombudsmana a taky je mu ze své funkce odpovědný.⁸⁹ Vedoucím Kanceláře je JUDr. Pavel Pořízek, Ph.D.

Pro pomoc při plnění úkolů během výkonu působnosti ochránce mohou být jmenováni asistenti, jejich pracovní poměr se řídí zákoníkem práce a vzniká jmenováním. Vedoucí Kanceláře asistenta jmenuje a odvolává na návrh ombudsmana. Podmínky pro jmenování jsou:

- bezúhonnost,
- vysokoškolské vzdělání v oblasti práva v magisterském studijním programu,
- praxe v Kanceláři po dobu alespoň 12 měsíců.

⁸⁸ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 23, § 24

⁸⁹ Statut Kanceláře veřejného ochránce práv, čl. II odst. 1

Asistenty a další personál Kanceláře je možné pověřit k provádění šetření, avšak jednání před soudem či Ústavním soudem je povoleno jen asistentům.⁹⁰

Výdaje na činnost Kanceláře a ochránce se hradí ze samostatné kapitoly státního rozpočtu. Tím je dána hospodářská nezávislost na vládě. Platové poměry pracovníků Kanceláře jsou dány právními předpisy o platových poměrech zaměstnanců orgánů státní správy.⁹¹

3.4.1.1 Organizační struktura Kanceláře

KVOP se skládá z těchto organizačních útvarů:

- vedoucího Kanceláře,
- sekretariátu VOP a jeho zástupce,
- právních sekcí,
- odboru administrativních a spisových služeb,
- odboru vnitřní správy,
- odboru péče o zaměstnance.⁹²

Vedoucí Kanceláře

Vedoucí Kanceláře veřejného ochránce práv zastupuje Kancelář navenek, odpovídá ombudsmanovi za organizační, technické a personální zabezpečení chodu Kanceláře.

V jeho pravomoci je rozhodování o pracovněprávních věcech veškerých pracovníků Kanceláře. Odvolává a jmenuje vedoucí zaměstnance Kanceláře po předešlém projednání s ochráncem. Jeho povinností je předem sdělovat ochránci informace ohledně pracovněprávních úkonů týkajících se skončení, založení nebo změny pracovního poměru pracovníků Kanceláře. Vedoucí Kanceláře plní vůči zaměstnancům funkci statutárního orgánu zaměstnavatele a rovněž je nadřízeným všech pracovníků.

⁹⁰ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 25

⁹¹ Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, § 26, § 27

⁹² Organizační řád, čl. II

Dále má na starosti vypracování návrhu rozpočtu Kanceláře pro MF a provádění rozpočtových opatření v oblasti příslušné kapitoly státního rozpočtu. Dle schváleného ročního rozpočtu rozhoduje o hospodaření s rozpočtovými prostředky a zajišťuje finanční kontrolu. Smí vydávat vnitřní řídicí akty, kterými se musejí řídit všichni pracovníci Kanceláře.⁹³

3.5 Zhodnocení právní úpravy ochránce

V této podkapitole jsem si dala za cíl zhodnotit právní úpravu veřejného ochránce práv a následně se pokusit zformulovat možné návrhy na zlepšení této úpravy.

Právním předpisem upravujícím instituci VOP je zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv. Dle mého názoru je tato právní úprava zpracovaná velmi dobře a problematiku ochránce upravuje dostatečně.

V nejzásadnějších bodech mu byla inspirací zahraniční právní úprava. Jak zahraniční, tak i česká právní úprava vychází z původního švédského vzoru této instituce.

Instituce VOP se v Česku osvědčila a veřejnost jí důvěřuje, ale vždy lze najít způsoby, kterými by se činnost a fungování instituce dali vylepšit. Vyhodnotila jsem celkem čtyři užitečné změny, které by tuto úpravu mohly zefektivnit a eliminovat nedostatky nebo jiná omezení v působení.

Těmito změnami jsou ústavní zakotvení instituce ombudsmana, povinnost vysokoškolského právnického vzdělání jako podmínku volitelnosti VOP, benevolentnější volbu zástupce ochránce a vznik detašovaných pracovišť.

Ústavní zakotvení veřejného ochránce práv by jasně stanovilo jeho roli i postavení v politickém systému ČR. Ombudsman disponuje důležitými pravomocemi, a také může vstupovat do interakcí s ústavními orgány, jelikož má oprávnění doručovat změnu nebo zrušení právního předpisu vládě, vystupovat na schůzi PS, pokud se projednávají věci týkající jeho působnosti, podat návrh na

⁹³ Organizační řád, čl. II a čl. III

zahájení řízení ve věcech státních zástupců a soudců a taktéž se smí tohoto řízení zúčastnit.

Domnívám se, že významné instituce by měly být ústavně zakotveny, takovou instituci pro mě představuje i veřejný ochránce práv. VOP sice může existovat bez zakotvení v ústavě, nicméně ústavní zakotvení znamená posílení autority a vážnosti této instituce. Řešením by mohlo být stručné definování ochránce v ústavě a současně podrobnější úpravu by nabízel zvláštní zákon.

Další nedostatek spatřuji v tom, že podmínkou volitelnosti není vysokoškolské právnické vzdělání. Při výkonu tak významné funkce, kdy je potřeba mít určité odborné znalosti a je vyžadována orientace v právních předpisech a zároveň se VOP musí zabírat podněty z různých oblastí, mi přijde logickým krokem, vyžadovat právnické vzdělání. Myslím si, že výkon funkce ombudsmana je práce náročná a natolik specifická, že by vysokoškolské právnické vzdělání mělo být neodmyslitelnou podmínkou volitelnosti.

Volba zástupce ochránce by si také zasloužila pozornost, mám za to, že by bylo lepším řešením, kdyby si mohl ombudsman sám zvolit svého zástupce nebo aby se k volbě mohl vyjadřovat a do jisté míry ji i ovlivnit. Ochránce a jeho zástupce jsou podle současné právní úpravy voleni odděleně a VOP jeho volbu nemůže nijak ovlivnit. Jestliže by měl ombudsman možnost do volby zasahovat, mohlo by se předcházet vzájemným nesympatiím a averzím těchto spolupracovníků. Přece jen jde o jednoho z nejbližších spolupracovníků ochránce.

Poněvadž ombudsman sídlí v Brně, je dostupnost osobního podání pro stěžovatele ze vzdálenějších míst, a obzvláště pro osoby zdravotně postižené, matky s dětmi nebo důchodce značně komplikovaná. Pro řešení případu je nejúčelnější osobní podání, tento druh podání eliminuje nepřesnosti a nedorozumění, které mohou vznikat v písemném kontaktu a je možné si veškeré nejasnosti okamžitě ujasnit. Možným východiskem by mohlo být zřízení detašovaných pracovišť nebo by se nabízela možnost výjezdů ombudsmana na určená kontaktní místa v předem určených termínech, aby byl zajištěn osobní kontakt.

4 Antidiskriminační zákon

V této kapitole se zaměřím především na část první a druhou antidiskriminačního zákona. Část první obsahuje celkem tři hlavy, které se člení na 12 paragrafů a nazývá se antidiskriminační zákon, část druhá se věnuje změně zákona o VOP a má pouze jeden paragraf.

Poslední novelou zákona byl zákon č. 365/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ochránci byla přidána působnost ve věcech práva na volný pohyb občanů EU a Evropského hospodářského prostoru.

Před vznikem zákona č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů zaručovala od roku 1991 ochranu před diskriminací Listina základních práv a svobod. Bylo však nezbytné vypracování zákona, jež by definoval několik pojmů a současně by zajistil účinnou obranu obětem diskriminace.

Antidiskriminační zákon v České republice vznikal komplikovaně a řadu let, nakonec vznikl spíše pod nátlakem Evropské unie.⁹⁴ Účinnosti nabyl 1. září 2009.

V roce 2009 se VOP stal orgánem pro rovné zacházení, tzn. místem, na které se mohou obracet oběti diskriminace se svou žádostí o pomoc. Jako jeden z prvních orgánů měl možnost a stejně tak i povinnost vykládat tento zákon a také se musel vypořádat s možnými nesrovnalostmi během posuzování případů. Oproti soudům ochránce jedná nezávazně, silou své argumentace. Pouze soud může rozhodnout o diskriminaci.⁹⁵

Zákonem č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon),

⁹⁴ KVASNICOVÁ, Jana. *Antidiskriminační zákon: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-879-6, str. XXII

⁹⁵ KVASNICOVÁ, Jana. *Antidiskriminační zákon: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-879-6, str. XXIII

ochránce získal významné rozšíření působnosti ve věcech práva na rovné zacházení a ochrany před diskriminací. V této oblasti se VOP zaměřuje na poskytování metodické pomoci diskriminovaným osobám, zveřejňování zpráv a vydávání doporučení, také provádí průzkum.

Zásluhou antidiskriminačního zákona může ombudsmana požádat o pomoc i osoba z pozice zaměstnance v soukromé sféře, která se cítí být diskriminována. Ochránce je oprávněn se v rámci diskriminačního jednání zabývat i vztahy soukromoprávními.

Diskriminace není přípustná v žádné oblasti života. Nejširší a obecný zákaz diskriminace obsahuje LZSP, zákaz diskriminace můžeme nalézt i v dalších právních předpisech, jako například ve školském zákoně, v zákoně o zaměstnanosti, v zákonech z oblasti pracovního práva (zákoník práce a služební zákon), v zákoně o ochraně spotřebitele nebo v zákoně o veřejných zakázkách.

Přijetím antidiskriminačního zákona došlo, jak ke splnění povinnosti zapracovat příslušné předpisy EU do českého právního řádu, tak i ke sjednocení pojmů a přijetí obecného rámce k poskytování ochrany před diskriminačním chováním.

Smysl zákona je v poskytnutí ochrany před diskriminací, vymezit, co spadá do pojmu diskriminace, co do něj nespadá, určit instituce zabývající se ochranou před diskriminačním jednáním a stanovit práva obětí diskriminace.

4.1 Předmět úpravy

Zákon č. 198/2009 Sb. zapracovává náležité předpisy EU a v souvislosti s přímo použitelným předpisem EU, s LZPS a mezinárodními smlouvami, jež jsou součástí právního řádu, detailněji charakterizuje právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace v oblastech:

- práva na zaměstnání a přístupu k zaměstnání,
- služebních, pracovních poměrů a jiné závislé činnosti,
- přístupu k povolání, podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti,
- sociálního zabezpečení,

- činnosti a členství v odborových organizacích, organizacích zaměstnavatelů nebo radách zaměstnanců,
- činnosti a členství v profesních komorách,
- poskytování a přiznání sociálních výhod,
- přístupu ke vzdělání a jeho poskytování,
- přístupu ke zdravotní péči a jejímu poskytování,
- přístupu ke službám a zboží (včetně bydlení), jestliže jsou poskytovány nebo nabízeny veřejnosti.

Antidiskriminační zákon se nevztahuje na právní vztahy, které souvisejí s úpravou podmínek pobytu a vstupu státních příslušníků třetích zemí, anebo osob bez státní příslušnosti na území ČR. Tímto však není dotčena úprava stanovená přímo použitelným předpisem EU v rámci volného pohybu zaměstnanců.⁹⁶

4.2 Základní pojmy

Diskriminací je také pronásledování, obtěžování, sexuální obtěžování, pokyn nebo navádění k diskriminaci. Zákon rozlišuje diskriminaci přímou a nepřímou.

Přímou diskriminací je takové jednání, při němž je s jednou osobou zacházeno méně příznivě než s osobou jinou ve srovnatelné situaci, přičemž důvodem takového jednání je etnický původ, pohlaví, rasa, národnost, sexuální orientace, náboženské vyznání, věk, zdravotní postižení, atd. Diskriminací z důvodu pohlaví se rozumí i diskriminace z důvodu těhotenství, mateřství, otcovství a rovněž i z důvodu pohlavní identifikace.⁹⁷ Příkladem přímé diskriminace může být číšník, který v restauraci odmítne obsloužit hosta kvůli jeho příslušnosti k etnické skupině.⁹⁸

⁹⁶ Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), § 1

⁹⁷ Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), § 2

⁹⁸ *Epravo.cz: Články* [online]. 2019 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/deset-let-antidiskriminacniho-zakona-historie-zhodnoceni-a-vyhled-do-budoucnosti-109902.html>

Nepřímou diskriminací je takové jednání, při němž je osoba oproti ostatním znevýhodněna na základě ustanovení nebo kritéria, jež je zdánlivě neutrální. Příkladem nepřímé diskriminace může být restaurace, která vyhlásí naprostý zákaz vstupu psů, díky čemuž znemožní vstup hostům se zdravotním postižením, kteří vodící nebo asistenční psy využívají ke každodennímu životu. Jestliže však takové kritérium nebo ustanovení má objektivní odůvodnění s legitimním cílem a zároveň prostředky pro jeho dosažení jsou nezbytné a přiměřené, nejedná se o nepřímou diskriminaci.⁹⁹

Obtěžování dle tohoto zákona je nežádoucí chování související s etnickým původem, rasou, sexuální orientací, věkem, národností, pohlavím, zdravotním postižením nebo náboženským vyznáním a vírou, jehož cílem či důsledkem je snížení důstojnosti člověka a vytvoření nepřátelského, zastrašujícího, pokořujícího, ponižujícího nebo urážlivého prostředí.

Sexuální obtěžování je obtěžování, jež je popsáno výše, které má sexuální povahu. Pokyn k diskriminaci se vykládá jako chování jedné osoby, která zneužije podřízené postavení druhé osoby k diskriminaci osoby třetí. Naváděním k diskriminaci je chování osoby, jež přesvědčuje, podněcuje nebo utvrzuje jinou osobu k diskriminaci osoby třetí.¹⁰⁰

4.3 Přípustné formy rozdílného zacházení

Každá znepokojivá situace nebo rozdílné jednání hned nemusejí naplňovat znaky diskriminace ve smyslu antidiskriminačního zákona. Za diskriminační chování se nepovažuje rozdílné zacházení v přístupu k zaměstnání, jedná-li se o požadavek minimálního věku, doby zaměstnání nebo odborné praxe, jež je pro výkon takového povolání či zaměstnání nezbytné.

Dále se diskriminací nenazývá rozdílné zacházení, v souvislosti se stanovením odlišného důchodového věku pro ženy a muže. Za diskriminaci se nepovažuje předpoklad určité víry, náboženského vyznání nebo světového názoru, pakliže se jedná o požadavek pro zaměstnání odůvodněný, oprávněný a podstatný

⁹⁹ Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), § 3

¹⁰⁰ Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), § 4

s ohledem k etice církve nebo náboženské společnosti. Taktéž rozdílné zacházení s cílem ochránit osoby mladší 18 let, se zdravotním postižením nebo ženy z důvodu mateřství a těhotenství není diskriminací.¹⁰¹

4.4 Právní prostředky ochrany před diskriminací

V případě, kdy dojde k porušení práv a povinností, které vyplývají z tohoto zákona, poškozená osoba má oprávnění se domáhat toho, aby se od diskriminace upustilo, odstranění následků diskriminačního zásahu a toho, aby bylo dáno přiměřené zadostiučinění. Těchto požadavků se může domáhat u soudu.

Pokud by v důsledku diskriminačního jednání byla značně snížena dobrá pověst či důstojnost nebo vážnost ve společnosti poškozené osoby, může se domáhat náhrady nemajetkové újmy v penězích. Výši takovéto náhrady určuje soud s přihlédnutím k okolnostem, při nichž k porušení práv došlo a také k závažnosti nastalé újmy.¹⁰²

Je zde také možnost obrátit se na příslušný kontrolní nebo nadřízený orgán. Pokud se jedná o diskriminování zaměstnance ze strany zaměstnavatele, měl by se poškozený obrátit na inspektorát práce. V případě kdy se diskriminují zaměstnanci navzájem, je vhodným řešením obrátit se na nadřízeného.¹⁰³

¹⁰¹ Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), § 6

¹⁰² Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), § 10

¹⁰³ *Epravo.cz: Články* [online]. 2019 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/deset-let-antidiskriminacniho-zakona-historie-zhodnoceni-a-vyhled-do-budoucnosti-109902.html>

5 Činnosti veřejného ochránce práv

Tuto kapitolu bych ráda věnovala praktickým příkladům, které běžně při své činnosti VOP řeší. Vybrala jsem si dva případy, na kterých veřejný ochránce práv pracoval a ty jsem shrnula. Také jsem se v této kapitole zabývala podcasty „Na kávu s ombudsmanem“, jež vznikly na konci minulého roku a pozornost jsem věnovala i pořadům České televize „Případ pro ombudsmana“, „Případ pro ombudsmanku“ a „Ochránce“.

5.1 Praktické případy

5.1.1 Náhradní rodinná péče

Případ se spisovou značkou 4346/2017/VOP ze dne 11. července 2017 se zabýval náhradní rodinnou péčí, kdy paní A. (dále také jako „stěžovatelka“), babička a poručnice svého vnuka Zdeňka, podala podnět ochránci ve věci zprostředkování pěstounské péče proti Krajskému úřadu Plzeňského kraje (dále také jako „krajský úřad“). Paní A. se domnívala, že krajský úřad nepostupoval v nejlepším zájmu dítěte, když vyhledal pěstouny vzdálené téměř 250 km od jejího bydliště, bydliště matky, dědečka a bratra. V této věci si stěžovala i na postup úřednice krajského úřadu. Její stížnost byla ovšem dne 3. července vyřízena jako nedůvodná. Tímto případem se následně zabývala bývalá ochránkyně práv Anna Šabatová.

Pěstounská péče má přednost před ústavní výchovou. Ochránkyně rozhodla, že zařazení dítěte do evidence dětí, kterým je potřeba zajistit péči v náhradní rodině, bylo v souladu se zákonem a krajský úřad jednal správně.

Úřad nepochybil ani v případě hledání náhradní rodinné péče ve vzdáleném kraji od kraje místa bydliště rodinných příslušníků dítěte, jelikož KÚ hledal nejdříve náhradní rodinu ve svém kraji, aby preferoval zájem dítěte na zachování rodinných vazeb. Avšak po neúspěchu v Plzeňském kraji, začal hledat v sousedních krajích a až nakonec ve všech krajích České republiky, toto jednání ombudsmanka vyhodnotila jako správné, protože by se ústavní výchova u dětí v útlém věku měla co nejvíce omezovat, aby se předcházelo psychickému poškození dětí.

Krajský úřad, jakožto orgán sociálně-právní ochrany dětí by měl jednat v nejlepším zájmu dítěte a dbát na jeho blaho. KÚ má povinnost se řídit standardy kvality, kdy jedním z kritérií těchto standardů kvality je i podpora kontaktu s přirozeným sociálním prostředím a rovněž má dítě právo na styk se svou biologickou rodinou.

Dle vyjádření veřejné ochránkyně práv se měl krajský úřad více snažit s babičkou dítěte probrat možnost svěřením dítěte do její péče a pokud by k tomu nebyla nakloněná, vysvětlit jí, že v takovém případě, není jiné řešení než hledat náhradní rodinu v jiném kraji. Krajský úřad měl také zaznamenat veškerá témata probíraná na společné schůzce babičky a žadatelů o pěstounskou péči, jelikož zápis z tohoto jednání neobsahoval všechna probíraná témata.

Krajský úřad měl ošetřit napětí, jež začalo vznikat mezi poručnící a budoucími pěstouny tím, že by doporučil příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí, aby jednal s žadateli o pěstounskou péči a poručnící o podmínkách četnosti styku biologické rodiny s dítětem. Takovéto neprojednání pokládala ochránkyně za nesprávný úřední postup.

K těmto zjištěným pochybením se měl ředitel Krajského úřadu Plzeňského kraje vyjádřit do 30 dnů a následně ochránkyni podat informace o přijatých opatřeních k nápravě.

Ředitel KÚ k tomuto uvedl, že úřední záznam ze schůzky stěžovatelky a budoucích pěstounů úřednice vyhotovila v mimořádné situaci, ale i přesto uvedl, že závěr ochránkyně považuje za oprávněný a v podobných situacích bude KÚ dbát na podrobné zapsání průběhu jednání.

Dále sdělil, že v oblasti metodické činnosti trvá na povinnosti OSPODu ve svém kraji dbát na nastavování pravidel pro nepřímý a přímý kontakt dítěte v náhradní rodinné péči s rodinou biologickou. K tomuto vyjádření dodal, že v uvedeném případě na straně Magistrátu města Plzně nedošlo k požadovanému nastavení v plné míře. Tento orgán sociálně-právní ochrany dětí byl znovu poučen o svých povinnostech.

Následně si ochránkyně dotazem na krajský úřad ověřila, že opatření bylo úřadem opravdu realizováno v rámci metodického setkání mezi zaměstnanci odboru státní sociální péče Magistrátu města Plzně a odboru sociálních věcí KÚ Plzeňského kraje.

Opatřením k nápravě ochránkyně KÚ Plzeňského kraje navrhla, aby KÚ Pardubického kraje požádal o metodické vedení Městského úřadu Hlinsko ve věci navázání a obnovení pravidelného osobního kontaktu dítěte s biologickou rodinou. Krajský úřad Plzeňského kraje měl ochránkyni informovat o odpovědi Krajského úřadu Pardubického kraje a o praktickém dopadu opatření. Ředitel KÚ Plzeňského kraje měl povinnosti ve lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska ochránkyni informovat.

Za účelem navázání a obnovení pravidelného kontaktu dítěte s jeho příbuznými sjednal ředitel KÚ Plzeňského kraje metodické jednání se zástupci KÚ Pardubického kraje a MÚ Hlinsko. Dle zápisu byli všichni zúčastnění seznámeni se zprávou o šetření ochránce. KÚ požádal MÚ o svolání případové konference a zajištění kontaktů dítěte s příbuznými. Krajský úřad Pardubického kraje nabídl k poskytnutí prostory a psychologa.

Následně však soud zrušil společnou pěstounskou péči pěstounům, zamítl stěžovatelčin návrh na svěřeni dítěte do její péče a dítě svěřil do péče dětského centra.

Cílem ochránce bylo navázat vztah dítěte se svou biologickou rodinou. Situace se nicméně vyvinula tak, že se Zdeněk vrací do Plzeňského kraje zpět do institucionální péče. Babička, matka i bratr (prostřednictvím pěstounů) budou mít možnost se se Zdeňkem stýkat. Ochránce šetření ukončil.¹⁰⁴

5.1.2 Úhrada nákladů výkonu trestu

Případ vedený pod spisovou značkou 4687/2019/VOP se týkal úhrady nákladů výkonu trestu, kdy se dne 23. července 2019 obrátil pan B. v době výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Vinařice (dále také „stěžovatel“) na tehdejší

¹⁰⁴ *Evidence stanovisek ombudsmana: spisová značka 4346/2017/VOP* [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6242>

veřejnou ochránkyni práv Annu Šabatovou. Pan B. si stěžoval, že jakožto účastník vzdělávacích programů musí hradit náklady výkonu trestu.

Veřejná ochránkyně shledala pochybení na straně věznice, kdy věznice stanovila povinnost hradit náklady výkonu trestu stěžovateli v době, kdy se účastnil vzdělávacího programu. Ovšem pan B. se prokazatelně účastnil vzdělávacího programu – Práce ve stravování ve školním roce 2017/2018, což potvrzuje jeho vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list ze dne 13. června 2018 dokončil vzdělání.

Odsouzení jsou osvobozeni od hrazení nákladů výkonu trestu po dobu, kdy jsou zařazeni do terapeutických nebo vzdělávacích programů. Doba výuky u těchto programů však musí činit nejméně 21 výukových hodin týdně, ředitel věznice nedoložil potvrzení, že by se v tomto konkrétním případě jednalo o nižší počet výukových hodin týdně.

Ochránkyně v této věci posléze rozhodla, že Věznice Vinařice pochybila při vyměření povinnosti uhradit náklady za výkon trestu v době, kdy se stěžovatel účastnil vzdělávacího programu, a současně uznala jako správně uloženou povinnost k úhradě nákladů za období prázdnin, kdy výuka neprobíhala.

Ředitel věznice následně finance, které stěžovatel uhradil, aniž by musel, stěžovateli vrátil.¹⁰⁵

5.2 Podcasty „Na kávu s ombudsmanem“

Podcasty s názvem Na kávu s ombudsmanem vznikly na konci minulého roku, první díl byl odvysílán 27. listopadu 2020 a zabýval se vysvětlením působnosti ombudsmana. Prozatímní počet dílů je šestnáct a zatím poslední díl vyšel 26. března 2021 na téma Přepisy vozidel.

Podcasty jsou natáčeny v prostorách Kanceláře veřejného ochránce práv, řeší se v nich dotazy lidí a také se vysvětlují problémy v oblastech, které spadají do ombudsmanovi působnosti.

¹⁰⁵ *Evidence stanovisek ombudsmana: spisová značka 4687/2019/VOP* [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/7398>

V úvodním dílu se rozebírala práce ombudsmana, čím se zabývá, jaké má pravomoci, s jakými problémy může ombudsman občanům poradit nebo pomoci, a jak se na něj lidé mohou obrátit. Tento díl byl veden přímo s ochráncem práv panem doktorem Křečkem, který konstatoval, že nejčastější podněty, které dostává k řešení jsou z oblasti sociálního zabezpečení, činnosti vězeňské služby, stavebnictví. Ale také se stále čteně stává, že jsou podávány podněty k řešení, které nenáleží do působnosti ochránce.

Suverénně nejčastějším důvodem, proč je ochránce žádán o pomoc jsou problémy ohledně sociálního zabezpečení. Proto je několik prvních dílů věnováno právě této oblasti. Tyto díly jsou zaměřeny především na důchody, objasňuje se v nich, co se do doby pojištění započítává, jaké jsou možnosti zvýšení důchodu, jaký je proces přiznávání invalidního důchodu, kdy lze odejít do předčasného důchodu a další informace.

Zabývaly se důchody starobními, invalidními, ale i pozůstalostními. Dále byly řešeny otázky ohledně covidu a sociálních služeb, covidu a vězeňské služby. V těchto dílech vystupovali především právníci Kanceláře veřejného ochránce práv, kteří se daným oblastem věnují, a tudíž jsou odborníky na jednotlivá témata. Mezi témata posledních dílů se řadí daně z příjmu vzhledem k blížící se mu odevzdávání daňových přiznání.

Jeden díl byl věnován také práci zástupkyně veřejného ochránce práv, o které se promluvila zástupkyně veřejného ochránce práv magistra Monika Šimůnková.

5.3 Případ pro ombudsmana

Případ pro ombudsmana, Ochránce a Případ pro ombudsmanku jsou názvy pořadů, které vysílala Česká televize a které se postupně vysílají již od roku 2005. Tyto pořady se zabývali typickými případy, kterými se veřejný ochránce práv zabýval.

Případy pro ombudsmanku se zabývaly případy, které za svou funkci řešila bývalá česká ochránkyně práv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D. Tento cyklus se zabýval tématy jako je šikana na pracovišti, obtěžování hlukem, nekalá obchodní praktika, důchod, diskriminace z důvodu věku, černá stavba, podmínky v zařízením

s omezenou osobní svobodou nebo také například potíže lidí se zdravotním postižením.

V pořadu Případ pro ombudsmana se řešily například případy ohledně příspěvku na péči pro zdravotně postižené dítě, dávky nemocenského pojištění, dávky pomoci v hmotné nouzi, podpora v nezaměstnanosti, zamítnutí žádosti o vízum, příspěvek na bydlení.

V Ochránci od České televize byly medializované případy hluku od sousedů, nepřiměřený policejní zásah proti důchodci, problémy s veřejnou cestou, příspěvku na péči.

Závěr

Diplomová práce představila instituci veřejného ochránce práv, která v České republice působí již více než dvacet let. Tuto instituci lze charakterizovat jako nezávislý kontrolní orgán, jehož zaměření se týká činnosti veřejné správy. Jelikož výstupy ombudsmana mají pouze doporučující charakter, jeho základním nástrojem k působení na úřady je jeho autorita.

Cílem této práce bylo čtenářům přiblížit a osvětlit pojem veřejného ochránce práv v České republice, seznámit je s jeho činnostmi a pravomocemi. Stručně nastítnit historický vývoj a vznik instituce ombudsmana. Zabývala jsem se vyložním pojmu ombudsman, vymezením existujících modelů ombudsmanů a osvětlením vzniku, činností a působnosti evropského ombudsmana, kterým se v roce 2013 stala Irka Emily O'Reilly.

Dále jsem si dala za cíl zprostředkovat celistvé informace o vzniku veřejného ochránce práv v Čechách. Nejprve jsem se zabírala právní úpravou, která v sobě zahrnovala prvky ombudsmana ještě v bývalém Československu a následnou genezí právní úpravy, která se transformovala až do podoby současného zákona o Veřejném ochránci práv. Následně jsem se zaměřila na historii českých ochránců práv od zvolení prvního českého ombudsmana, k němuž došlo 12. prosinci 2000. Závěr kapitoly věnované vzniku a vývoji VOP v České republice jsem zasvětila současnému ombudsmanovi a jeho zástupkyni, jejich krátkým životopisům a činnostem, jež ze své funkce vykonávají.

Navázala jsem kapitolou rozebírající zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, kde jsem provedla důkladný rozbor všech čtyř částí tohoto zákona, tedy rozbor obecných ustanovení, činností ochránce, zvláštních oprávnění a povinností a závěrečných ustanovení. Také jsem sestavila možné návrhy zlepšení tohoto právního předpisu.

Poté jsem se zabývala právní úpravou obsažené v antidiskriminačním zákoně, na jejímž základě byla ochránci rozšířena působnost v rámci práva na rovné zacházení a ochrany před diskriminačním chováním.

V kapitole činnosti veřejného ochránce práv čtenáři dám možnost nahlédnout do reálné činnosti ochránce, jelikož zde rozebírám podněty, které byly doručeny ochránci a jeho následné řešení. Dále jsem se v této kapitole věnovala podcastům, které na konci minulého roku začala natáčet Kancelář veřejného ochránce práv, které nesou název Na kávu s ombudsmanem. Na konec kapitoly jsem vložila připomenutí pořadů České televize, které se zabývaly případy, jež ombudsman řešil.

Závěrem lze říci, že činnost ochránce je velmi rozmanitá, k jejímu výkonu je potřeba široká škála odborných znalostí a dovedností. Z tohoto důvodu má veřejný ochránce k dispozici svého zástupce a personál KVOP.

Nároky na tyto pracovníky jsou vysoké a podle slov současného ombudsmana JUDr. Stanislava Křečka jsou *„právníci úřadu veřejného ochránce práv jedním z nejkvalifikovanějších právnických uskupení, které máme k dispozici.“*, tento výrok uvedl během prvního dílu podcastu Na kávu s ombudsmanem.

Dle ochránce je to právě tato odborná kvalita, která přispívá k tomu, doporučení a závěry, jež vydává jsou zpravidla respektovány a náprava je uskutečňována, i přesto, že ochránce nemá žádné donucovací nebo rozhodovací pravomoci.

Resumé

Diplomová práce se zabývá veřejným ochráncem práv v České republice. Tato práce je členěna celkem do pěti kapitol, první kapitola nastínila historický vývoj a vznik instituce ombudsmana. Vymezila jsem pojem ombudsman, klasifikaci ombudsmanů a evropského ombudsmana.

V další kapitole jsem se zaměřila na vznik veřejného ochránce práv v Čechách a vývoj právní úpravy tohoto pojmu. V této kapitole jsem se věnovala také všem ombudsmanům od vzniku instituce veřejného ochránce práv u nás.

Následně jsem rozebrala zákon o Veřejném ochránci práv a zformulovala jsem možné návrhy zlepšení této právní úpravy. Další kapitolu věnuji výkladu antidiskriminačního zákona, kterým byla ochránci rozšířena působnost v rámci ochrany před diskriminací a práva na rovné zacházení.

V závěrečné kapitole práce jsem se zabývala činnostmi ochránce, kde jsem rozebrala praktické příklady, jež ombudsman řešil. Rovněž jsem se zabývala podcasty „Na kávu s ombudsmanem“ a pořadem „Případ pro ombudsmana“.

Klíčová slova: Veřejný ochránce práv, ombudsman, Kancelář veřejného ochránce práv, Česká republika, ochrana, práva, instituce, zákon o Veřejném ochránci práv

Resume

The diploma thesis deals with the Public Defender of Rights in the Czech Republic. This work is divided into a total of five chapters, the first chapter outlined the historical development and establishment of the institution of the ombudsman. I have defined the concept of ombudsman, the classification of ombudsmen and the European Ombudsman.

In the next chapter I focus on the establishment of the Public Defender of Rights in the Czech Republic and the development of legal regulation of this concept. In this chapter, I have also addressed all ombudsmen since the establishment of the institution of the Public Defender of Rights in our country.

The final chapter of the thesis is devoted to the interpretation of the Anti-Discrimination Act, which has extended the Defender's powers in the framework of protection against discrimination and the right to equal treatment.

Subsequently, I analyzed the law on the Public Defender of Rights and formulated possible proposals for improving this legislation. I also focused on the Defender's activities, where I analyzed practical examples that the Ombudsman dealt with in the past. I also dealt with the podcasts "Coffee with the Ombudsman" and the show "Case for the Ombudsman".

Key words: Public Defender of Rights, ombudsman, The Office of the Public Defender of Rights, Czech Republic, defense, rights, institution, the Act on the Public Defender of Rights

Seznam zkratk

ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
EU	Evropská unie
FO	Fyzická osoba
KÚ	Krajský úřad
KVOP	Kancelář veřejného ochránce práv
LZPS	Listina základních práv a svobod
MF	Ministerstvo financí
MS	Mezinárodní smlouva
MÚ	Městský úřad
NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PO	Právnícká osoba
PS	Poslanecká sněmovna
RRTV	Rada pro rozhlasové a televizní vysílání
VOP	Veřejný ochránce práv
VS	Veřejná správa

Seznam použité literatury a pramenů

Literatura:

- FILIP, Jan a Jan SVATONĚ. *Státověda*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-685-1.
- FILIP, Jan, Jan SVATONĚ a Kateřina ŠIMÁČKOVÁ. *Státověda: učební text pro bakalářské studium na Právnické fakultě Masarykovy univerzity*. 2., dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5987-0.
- HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN isbn978-80-7179-254-3.
- HRABCOVÁ, Dana, ed. *Principy dobré správy: sborník příspěvků přednesených na pracovní konferenci : Kongresový sál Kanceláře veřejného ochránce práv, Brno, 22. března 2006*. Brno: Masarykova univerzita pro Kancelář veřejného ochránce práv, 2006. ISBN 80-210-4001-7.
- HRABCOVÁ, Dana, ed. *Působení ombudsmana v demokratické společnosti: sborník příspěvků přednesených na mezinárodní vědecké konferenci dne 5. června 2003*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3202-2.
- KVASNICOVÁ, Jana. *Antidiskriminační zákon: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-879-6.
- MOTEJL, Otakar a Renata KALENSKÁ. *LEXikon Otakara Motejla*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN isbn80-7106-860-8.
- PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda*. I. Díl. Obecná státověda. Praha: Linde, 1998, 368 s. ISBN 80-7201-141-3.
- SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2009. ISBN 987-80-7357-382-9.
- SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-80-7400-158-1.
- ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. V Brně: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2.

Odborné články:

- *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, 27(1). ISSN 1210-9126.
- *Časopis pro právní vědu a praxi: Ombudsman, ochránce práv ve veřejné správě*. VII. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISSN 1210-9126.
- *Právnický časopis pro otázky státu a práva*. 137. Praha: Právnická jednota, 1998. ISSN 0231-6625.

Právní předpisy:

- Zákon č. 540/1990 Sb. o Generálním inspektorovi ozbrojených sil České a Slovenské Federativní Republiky
- Zákon č. 634/1992 Sb. o ochraně spotřebitele
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Ústavní zákon č. 4/1993 Sb. o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky
- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím
- Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv
- Zákon č. 18/2000 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Veřejném ochránci práv
- Nařízení vlády č. 165/2000 Sb. o některých opatřeních k provedení zákona č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv
- Zákon č. 219/2000 Sb. o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích
- Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti
- Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- Zákon č. 381/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon č. 412/2005 Sb. o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti

- Zákon č. 262/2006 Sb. Zákoník práce
- Zákon č. 342/2006 Sb., kterým se mění zákony související s oblastí evidence obyvatel a některé další zákony
- Zákon č. 314/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)
- Zákon č. 427/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 325/1999 Sb. o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb. o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
- Zákon č. 234/2014 Sb. o státní službě
- Zákon č. 198/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 365/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
- Příloha k usnesení vlády ze dne 9. května 2012 č. 331 – Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy
- Statut Kanceláře veřejného ochránce práv vydaný na základě § 25 odst. 2 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů
- Organizační řád vydaný v souladu s ustanovením § 25 odst. 2 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, a čl. 3 Statutu Kanceláře veřejného ochránce práv ze dne 25. 2. 2013

Internetové prameny:

- Dostupné z: <https://www.aktualne.cz>
- Dostupné z: <https://www.epravo.cz>
- Dostupné z: <https://europa.eu>
- Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu>
- Dostupné z: <https://www.euroskop.cz>
- Dostupné z: <https://www.idnes.cz>
- Dostupné z: <https://www.ochrance.cz>
- Dostupné z: <https://www.ombudsman.europa.eu>
- Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz>